



DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 20 maja 2016 r.

Poz. 2085

UCHWAŁA NR XII.82.2016 RADY MIEJSKIEJ W PEŁCZYCACH

z dnia 15 kwietnia 2016 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pelczyce na lata 2016 -2020”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2015 r., poz. 1515, ze zm.) i art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2014 r., poz. 1446 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie, uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pelczyce na lata 2016 -2020” stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Pelczyc.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Marek Szczepanik

Załącznik do uchwały Nr XII.82.2016
Rady Miejskiej w Pełczycach
z dnia 15 kwietnia 2016 r.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2016-2020



1. Wprowadzenie

Celem opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w granicach administracyjnych gminy Pełczyce. Zasadniczą przesłanką opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest uznanie zasobów dziedzictwa kulturowego za istotny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości lokalnej. Poprawa stanu zachowania zabytków oraz właściwe eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, edukacyjne i gospodarcze, ma istotny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy gminy i poprawę jakości życia mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami wskazuje na sposoby i możliwości realizacji tych zadań poprzez planowe działania organizacyjne i finansowe, edukacyjne oraz promujące i upowszechniające wiedzę o dziedzictwie kulturowym gminy, w szczególności wśród jej mieszkańców.

Program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej i powinien być przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały. Jako dokument o charakterze strategicznym ma służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania, promowania oraz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Program opieki nad zabytkami nie ma charakteru aktu prawnego ani też uzupełniającego obowiązujące prawo. Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., opieka sprawowana nad zabytkiem, należy do właścicieli i posiadaczy zabytków a organy administracji nie mogą zastąpić właścicieli w opiece nad przedmiotami ich własności.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2016-2020 stanowi w swych założeniach kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2011-2015, przyjętego uchwałą nr VI/36/2011 Rady Miejskiej w Pełczycach, z dnia 21 czerwca 2011 r. Zadania Programu realizowane były w miarę możliwości finansowych, ekonomicznych i prawnych gminy. Sprawozdanie z wykonanych zadań zostało przedstawione Radzie Miejskiej w dniu 12 stycznia 2016 r. Cele oraz kierunki wyznaczone w Programie na lata 2011-2016 pozostają nadal aktualne dlatego zakłada się ich kontynuację w nowej edycji Programu na lata 2016-2020.

Budowę niniejszego Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce oparto na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Warszawa 2008.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) obowiązek wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami spoczywa na burmistrzu gminy (prezydencie miasta, wójcie).

Zgodnie z art. 87 ust. 2 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami, zgodnie z art. 87 ust. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest sporządzany na okres 4 lat i uchwalany przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji programu burmistrz sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

3. Ustawowe uwarunkowania formalno-prawne w zakresie ochrony dóbr kultury

Podstawowym aktem prawnym gwarantującym ochronę dziedzictwa kulturowego na terenie Polski jest **Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz.U. 1997, Nr 78 poz. 483). Zgodnie z art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji RP, ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów, o czym stanowi:

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1515)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym zadaniem własnym gminy jest „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest:

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz.1446 z późn. zm.).

Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami,

zasady tworzenia programów ochrony zabytków oraz zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, oraz organizację organów ochrony zabytków (w szczególności art. 3, 4, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 71, 77, 78, 81, 89).

Zgodnie z art. 4 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa odróżnia ochronę zabytków od opieki nad zabytkami, przypisując ochronie zabytków czynności o charakterze władczym, realizowane przez organy administracji publicznej w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz przypisane im ustawowo kompetencje (np. wydawanie decyzji administracyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, zapobieganie zagrożeniom, kontrolę stanu ich zachowania a także uwzględnienie ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska).

Natomiast, zgodnie z art. 5 ustawy, opieka nad zabytkami to działania faktyczne podejmowane przez właściciela lub posiadacza zabytku, polegające w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 71. ust. 2. ustawy, w przypadku gdy tytuł prawny do zabytku posiada jednostka samorządu terytorialnego, sprawowanie opieki nad zabytkami, określonej w art. 5 ustawy, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Ponadto, zgodnie z art. 18 ust. 1 i 2 ustawy, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,

decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zadania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami zostały uwzględnione w wielu obowiązujących aktach prawnych:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.),
- ustawie o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1651),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. z 2015 r. Dz. U. z 2015 r. poz. 1774),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 406),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j.: Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1446).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji zostały sformułowane przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zgodnie z art. 84 - 86 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017** (Uchwała nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.)

Program kładzie duży nacisk na zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym

propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Na uwagę zasługuje zwłaszcza cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Kierunek działania 4: Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Zwrócono uwagę na ważną rolę samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z zapisami prawa działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Dodatkowo gminy odpowiadają m.in. za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwrócono uwagę na potrzebę wsparcia merytorycznego działań samorządu terytorialnego zarówno poprzez ogólnodostępny portal informacyjny jak i szkolenia czy opracowania studialno-dokumentacyjne.

Innym ważnym z punktu widzenia ochrony zabytków na szczeblu gminy jest cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. W ramach tego celu zakłada się m.in. kierunki: 2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. oraz kierunek 3: Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem internetu. i kierunek: 4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Wśród innych dokumentów o charakterze strategicznym znajdują się:

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013** (Warszawa 2004)
- **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** (Warszawa 2005)

Oba dokumenty zawierają strategiczne cele polityki państwa i uwarunkowania formalno-prawne w sferze ochrony zabytków dla całego obszaru Polski z określeniem spójnych działań realizowanych w regionach. W ramach opracowania zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury na lata 2004-2013.

Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego została wyodrębniona jako jeden z pięciu obszarów strategicznych.

W dokumencie p.n. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 poza przesunięciem daty kierunkowej, wprowadzono programy operacyjne jako system realizacyjny Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano Program Operacyjny "Dziedzictwo kulturowe" z priorytetami:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych.
2. Rozwój instytucji muzealnych.
3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju.
4. Ochrona zabytków archeologicznych.
5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.
6. Ochrona zabytkowych cmentarzy.

Założenia Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce wpisują się w

cele Narodowej Strategii a także jednego z pięciu dokumentów służących wdrożeniu Strategii, dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego:

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa i powiatu

- **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020** (przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XLII/482/10 z dnia 22 czerwca 2010 r.)

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Pełczyce jest zgodny z wyznaczonymi w SRWZ celami strategicznymi i kierunkowymi. Wśród sześciu zdefiniowanych celów strategicznych SRWZ problematyka ochrony zabytków została wskazana zwłaszcza w dwóch.

Cel strategiczny nr 4: „Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami. 4.6. Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych” zakłada jako m.in. działania polegające na renowacji, rewaloryzacji i adaptacji obiektów przemysłowych i powojkowych oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, sportowo-rekreacyjne, edukacyjne, handlowo-usługowe, biurowe i mieszkaniowe. Również w ramach tego celu strategicznego przewiduje się rewitalizację, odbudowę i renowację staromiejskich układów urbanistycznych.

Cel strategiczny nr 6: „Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu. 6.5. Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej”, zakłada jako jedno z działań ochronę zabytków i miejsc pamięci.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku** (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XXX/346/06 z dnia 19 czerwca 2006 r., aktualizacja – sierpień 2010 r.)

W Strategii Rozwoju Turystyki przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych źródeł rozwoju turystyki, również poza sezonem letnim.

Jednym z celów operacyjnych dokumentu jest: Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w regionie. Wśród najważniejszych działań wymieniana jest m.in. integracja środowisk oraz edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych regionu.

Zakłada się rozwijanie różnych form turystyki miejskiej i wiejskiej z wykorzystaniem atrakcyjnych elementów historii materialnej i niematerialnej regionu, prezentując je poprzez organizowanie warsztatów i pokazów dawnych rzemiosł, odtwarzanie wydarzeń z życia dawnych społeczności a także odkrywanie historii i zabytków miast i miasteczek. Zwraca się uwagę na estetykę przestrzeni miejskich i wiejskich, kreowanie regionalnych produktów oraz aktywizację społeczną w tym zakresie.

Do koniecznych zadań służących realizacji celu wymienia się m.in. renowację obiektów zabytkowych, renowację i turystyczne zagospodarowanie zachowanych elementów zabytkowej zabudowy, terenów i obiektów powojkowych, „popegeerowskich” i przemysłowych, renowację zabytkowych parków, restaurację zieleni miejskiej. Kierunki działań Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce są zgodne z celami i działaniami określonymi w Strategii Rozwoju Turystyki.

- **Program strategiczny: „Przemysły Kreatywne i Czasu Wolnego”** uchwalony

dnia 25 września 2013 r. Uchwałą Nr 1560 /13 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego

Program strategiczny powstał w związku z wprowadzonym w Województwie Zachodniopomorskim Systemem zarządzania realizacją strategii rozwoju i polityk sektorowych województwa zachodniopomorskiego do 2020 roku. Program obejmuje swym zakresem obszary kultury, dziedzictwa narodowego, turystyki, sportu i rekreacji. Jednym z działań programu jest dążenie do intensyfikowania i wzmacniania wizerunkowo inicjatyw i wydarzeń kulturalnych organizowanych w kraju oraz promowanie kultury polskiej poprzez wydarzenia organizowane poza granicami kraju tak aby wizerunek kraju łączył w sobie aspekty kulturowe, historyczne, gospodarcze i innowacyjne, turystyczne i naukowe.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego** uchwalony przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XXXII/334/02 z dnia 26 czerwca 2002 r., zmieniony uchwałą nr XLV/530/10 z dnia 19.10.2010 r.).

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Pełczyce wpisuje się w kierunki działań wyznaczone przez plan zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, którego jednym z głównych celów strategicznych jest ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, zabytki, dobra kultury współczesnej i krajobraz. W ustaleniach planu zawarto elementy polityki regionalnej dotyczące ochrony i kształtowania środowiska kulturowego i przyrodniczego, wskazując na utrzymanie i rewaloryzację kompozycji przestrzenno-architektonicznej regionu i jej różnorodności oraz powstrzymanie jej degradacji. Dla gminy Pełczyce wskazano m.in. utworzenie parku kulturowego PK26 „Pełczyce” oraz obszaru kulturowo-krajobrazowego OKK11 „Dolina Płoni” wraz z zasadami ochrony tych terenów.

- **Strategia Rozwoju Turystyki Powiatu Choszczeńskiego na lata 2012-2015 z perspektywą na lata 2016-2020** (Uchwała Nr XV/125/2012 Rady Powiatu w Choszcznie z dnia 19 czerwca 2012 r.)

Dokument wyznacza priorytety i działania, które mają wpłynąć na rozwój turystyki powiatu w oparciu o jej walory naturalne, dziedzictwo kulturowe oraz aktywność społeczności powiatu. W dokumencie podkreślono znaczenie turystyki jako szansy powiatu na pobudzenie życia gospodarczego, kulturalnego i społecznego. Z wyznaczonych priorytetów należy zwrócić uwagę na te, które wykorzystują również walory dziedzictwa kulturowego gminy Pełczyce, tj. priorytet I – Tworzenie produktu turystycznego. Program integrujący ofertę turystyczną powiatu choszczeńskiego wokół sieci szlaków tematycznych i przyrodniczych, przyczyniających się do rozwoju infrastruktury szlaków, proponujący ich system funkcjonowania oraz wzajemnych połączeń. Docelowo program stworzyć ma spójną ofertę podróżowania po powiecie choszczeńskim w oparciu o szlaki tematyczne, historyczne, przyrodnicze stwarzające możliwość wypoczynku krótko i długoterminowego.

Priorytet II – Promocja produktów oraz walorów turystycznych. Program ma na celu opracowanie kompleksowej oferty turystycznej produktów powiatu choszczeńskiego w tym podział na turystykę całoroczną, wiosenno – letnią oraz jesienno – zimową, rodzinną oraz aktywną. Określenie atrakcji pod względem tematycznym, a co za tym

idzie uelastycznienie i aktualizacja ofert już istniejących.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017** (przyjęty uchwałą Nr XXIII/310/13 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 26 marca 2013 r.)

Program jest kontynuacją wcześniejszej edycji WPOnZ na lata 2008-2012. Autorzy Programu wykonali rozpoznanie zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa oraz złożonej problematyki opieki i ochrony nad zabytkami. Odpowiednio do tych zapisów zostały sformułowane cele WPONZ WZ, skoncentrowane na stworzeniu warunków do poprawy stanu zachowania zabytków i lepszego ich funkcjonowania w świadomości społecznej i gospodarce. Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Pełczyce jest spójny z wyznaczonymi w WPOnZ celami i zadaniami. I Cel perspektywiczny: Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zakłada m.in. poprawę materialnego stanu zasobu dziedzictwa (cel I.3.) w tym wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu właściwej opieki nad zabytkami, natomiast w ramach celu II.2.: Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, zakłada się rozwój tematycznych szlaków turystycznych, zagospodarowanie na cele turystyczne zabytków czy budowę i promocję produktów turystycznych.

Również duży nacisk kładzie się na kształtowanie świadomości regionalnej a szczególnie działania edukacyjne, promujące tradycyjne formy i cechy regionalnej architektury i budownictwa oraz tradycyjne rzemiosło.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2007-2015** Uchwała Rady Powiatu w Choszcznie nr VI/60/2007 z dnia 14 września 2007 r.

Dokument kładzie duży nacisk m.in. na rozwój turystyki w obrębie powiatu (cel strategiczny 4.3.2 Rozwój turystyki /rekreacji i sportu/) oraz promocję regionu i wspieranie przedsiębiorczości pod kątem rozwoju turystyki, podkreślając atrakcyjność warunków przyrodniczo-krajobrazowych oraz zasobu zabytkowych obiektów, szlaków historycznych, parków. W tym zakresie cele strategiczne rozwoju powiatu choszczeńskiego znajdują odzwierciedlenie w gminnym programie opieki nad zabytkami gminy Pełczyce.

Aktualnie rozpoczęto prace nad opracowaniem Strategii Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016 – 2030 (Uchwała Nr 81/2015 Zarządu Powiatu w Choszcznie z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie powołania zespołu ds. opracowania Strategii).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy Pełczyce

5.1. Dokumenty wykonane na poziomie gminy o charakterze strategicznym

- **Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pełczyce** (Uchwała Rady Miejskiej nr IV/22/07 r. z 01.02.2007 r. z późn.zm.)

W Planie Rozwoju Lokalnego do realizacji przyjęto projekty i zadania polegające na poprawie sytuacji na obszarze miasta i gminy Pełczyce z uwzględnieniem m.in. poprawy stanu środowiska naturalnego i rozbudowy zaplecza rekreacyjno-sportowego. Lista zadań planowanych w Planie Rozwoju Lokalnego jest zbieżna z działaniami Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce, w szczególności w zakresie oznakowania i udroźnienia szlaków rowerowych na terenie gminy, rewitalizacji obszaru starego miasta w Pełczycach, rewitalizacji parków na terenie gminy Pełczyce, ochrony i konserwacji obiektów sakralnych.

- **Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2010-2020** uchwalony Uchwałą Nr XXXVIII/265/2010 przez Radę Miejską w Pełczycach dnia 16 września 2010 r.

Program podkreśla atrakcyjność położenia gminy i jej walory przyrodnicze i krajobrazowe a jednocześnie słaby rozwój turystyki. Program wskazuje na konieczność rozwoju turystyki poprzez poprawę i rozwój infrastruktury turystycznej, stworzenie oferty turystycznej. Wśród projektów dotyczących rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej wymienia się rewitalizację parków na terenie Jarosławska, Chrapowa, Boguszyn i Płotna, renowację zabytkowej części Starego Miasta w Pełczycach, wytyczenie i oznakowanie szlaków rowerowych oraz tras Nordic Walking na terenie gminy, urządzenie parków i terenów zielonych na terenie wybranych miejscowości.

Wszystkie proponowane projekty zakładają rozwój turystyki w oparciu o walory przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe gminy. W tym zakresie Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się w założenia Lokalnego programu rewitalizacji Gminy Pełczyce.

5.2. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Pełczyce** uchwalone przez Radę Miejską w Pełczycach uchwałą Nr IX/58/03 z dn. 10 lipca 2003 r.
- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pełczyce wskazało na najbardziej wartościowe elementy zasobu środowiska kulturowego gminy Pełczyce i określiło warunki ochrony tych zasobów. Wśród najistotniejszych warunków ochrony konserwatorskiej studium wymienia konieczność ochrony historycznych układów przestrzennych, historycznej zabudowy i zieleni komponowanej, likwidację elementów dysharmonizujących, ochronę eksponowanych widoków na zabytki. W tym zakresie Gminny program opieki nad zabytkami gminy Pełczyce wpisuje się w kierunki wyznaczone przez studium. Wskazana jest aktualizacja studium szczególnie w zakresie uwzględnienia gminnej

ewidencji zabytków jako formy ochrony obiektów i terenów historycznych. Ilość i zakres miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Pełczyce jest niewielka. Gminny program opieki zwraca uwagę na konieczność przyspieszenia prac nad powstawaniem planów miejscowych, które określą zasady kształtowania polityki przestrzennej gminy z uwzględnieniem ochrony poszczególnych obiektów i terenów uznanych za szczególnie wartościowe ze względów krajobrazowych, przyrodniczych i zabytkowych.

- **Plany Odnowy Miejscowości**

Plany mają na celu określenie strategii działań miejscowości w sferze społeczno-gospodarczej na lata 2010-2020 głównie w kontekście planowanych inwestycji i pozyskiwania funduszy strukturalnych. Plany odnowy miejscowości mają również wyznaczyć kluczowe kierunki rozwoju miejscowości. Do tej pory wykonano plany dla miejscowości oraz uaktualniono istniejące plany dla: Pełczyce, Jagów, Sarnik, Nadarzyn, Będargowo, Boguszyny, Bolewice, Bukwica, Chrapowo, Jarosławsko, Krzynki, Lubiana, Lubianka, Ługowo, Łyskowo, Trzęsacz, Płotno, Przekolno, Wierzchno.

W Planach zwrócono uwagę na takie atuty miejscowości jak bliskość atrakcyjnych przyrodniczo obszarów oraz bogactwo dziedzictwa kulturowego, sprzyjające rozwojowi usług i funkcji turystycznych.

Wyznaczono również planowane kierunki rozwoju, wśród których znalazł się rozwój funkcji turystycznej, zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez promowanie funkcji turystycznej zabytkowych obiektów, podejmowanie działań promocyjnych oraz poprawa estetyki miejscowości.

W tym zakresie Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce wpisuje się w zadania proponowane w Planach Odnowy Miejscowości.

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Pełczyce

Analiza ma na celu zwięzłą charakterystykę zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy. Charakterystyka obejmuje całokształt dziedzictwa kulturowego gminy z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego, poszczególnych typów i rodzajów zabytków oraz dziedzictwa niematerialnego.

6.1. Zarys historii obszaru gminy

Złożony krajobraz kulturowy obszaru dzisiejszej gminy Pełczyce ukształtował się w wyniku burzliwych dziejów pogranicza trzech organizmów państwowych: Pomorza, Brandenburgii i Wielkopolski. Pograniczny charakter terenu został utrwalony w kolejnych podziałach administracyjnych tych ziem i jest czytelny do dnia dzisiejszego. Ożywiony proces osadniczy, jaki miał miejsce na ziemiach położonych pomiędzy środkową i dolną Wisłą a Łabą począwszy od epoki środkowego neolitu (połowa IV tysiąclecia p.n.e.) został zahamowany w czasie wędrówek ludów (IV-VI w. n.e.). Ponowne zasiedlenie obszaru dzisiejszej Ziemi Pełczyckiej miało miejsce począwszy od VII w., kiedy obszar pomiędzy Odrą i Wisłą zasiedlany był przez plemiona słowiańskie. Okolice ziemi choszczeńskiej znalazły się w strefie oddziaływań plemion pomorskich, które pozostawiły po sobie trwałe ślady osadnicze w postaci wsi i grodów obronnych. Obecność Słowian na tym terenie w okresie wczesnego średniowiecza została utrwalona w słowiańskim rodowodzie wielu nazw

miejsowości i nazw geograficznych.

Naturalne walory obronne Pełczyc położonych na wzniesionym terenie i otoczonych przez wody czterech jezior (Krzywego, Panieńskiego, Stawno, Pełcz) przesądziły o powstaniu na cyplu, wysuniętym wgłąb jeziora Panieńskiego od strony wschodniej, wczesnośredniowiecznego grodu obronnego. Słowiańskie grodzisko funkcjonowało na tym miejscu zapewne od X do XII w. i broniło dostępu do dwóch równolegle rozwijających się układów osadniczych – jednego położonego na wyspie, na południe od grodu, co odpowiada dzisiejszemu terenowi tzw. Starego Miasta i drugiego, o charakterze służebnym, rzemieślniczym, położonego na wschodnim brzegu jeziora, z którego rozwinęło się tzw. Nowe Miasto.

W tym czasie (X w.) obszar Ziemi Pełczyckiej wraz z całym Pomorzem Zachodnim został włączony do państwa polskiego przez Mieszka I. Na okres XI-XII wieku przypada rywalizacja o ziemię choszczeńską pomiędzy Piastami a książętami pomorskimi, którzy dążyli do usamodzielnienia swojego władztwa na tych terenach. Od połowy XIII w. rozpoczęła się stopniowa ekspansja margrabiów brandenburskich, którzy ostatecznie opanowali cały teren aż po Gwdę na wschodzie w 1296 roku, po śmierci Przemysła II. Zajęte ziemie weszły w skład Marchii Brandenburskiej tworząc tzw. Nową Marchię.

Silna polityka kolonizacyjna powiązana z tworzeniem nowych miast i osad wiejskich, doprowadziła do stopniowej germanizacji zajętych terenów. Świadectwem działalności osadników niemieckich jest lokacja miasta dokonana ok. 1260 r. przez rycerzy Lippolda II i Teodoryka von Behr. Znak herbowy rodziny Behr – niedźwiedź jest przedstawiony na najstarszej znanej pieczęci miejskiej (XVI w.) i do dziś stanowi główny motyw heraldyczny utrwalony w herbie miasta.

W burzliwym okresie średniowiecza przynależność państwowa Pełczyc i przyległych terytoriów zmieniała się wielokrotnie.

Do 1240 gród pełnił funkcję polskiej kasztelni, następnie wchodził w skład Księstwa Pomorskiego, a po podbojach Askańczyków został włączony w obszar Marchii Brandenburskiej (późniejsza Nowa Marchia). W 1315 roku Pełczyce zostały sprzedane księciu pomorskiemu Ottonowi I przez margrabiego Waldemara za cenę 7000 srebrnych marek. Śmierć margrabiego Waldemara w 1319 r. zapoczątkowała długi okres zamętu skutkując licznymi zatargami i wojnami o sukcesję prowadzonymi przez książąt pomorskich wspieranych przez Władysława Łokietka z margrabiami brandenburskimi z dynastii Wittelsbachów. Fatalna w skutkach okazała się zwłaszcza wojna domowa prowadzona od 1348 r. i epidemia dżumy, która spotęgowała regres gospodarczy i społeczny regionu. Po podziale Marchii w 1364 r. na zjeździe w Pirnie część położona na wschód od Odry przypadła margrabiemu Ottonowi V, który na skutek zatargu z autorem traktatu – cesarzem Karolem IV zwrócił się o pomoc do króla polskiego i sprzymierzonych z nim książąt wołoskich. W ten sposób przejściowo Ziemia Pełczycka dostała się pod panowanie państwa Kazimierza Wielkiego. Po ostatecznym zwycięstwie Karola IV w 1373 r. cała Marchia stała się lennem dynastii Luksemburskiej. Przez Luksemburczyków Nowa Marchia była traktowana jako obiekt przetargów o znaczeniu finansowym i politycznym, czego efektem było oddanie przez Zygmunta Luksemburczyka Nowej Marchii w zastaw Zakonowi Krzyżackiemu, co nastąpiło w 1402 r. Formalną kontrolę nad tym terytorium krzyżacy sprawowali do roku 1454. Pomimo symptomów pewnej stabilizacji gospodarczej i politycznej kraju nie udało się uchronić przed postępującą anarchią. W tym czasie Ziemia Pełczycka stała się areną walk o sukcesję, po zmarłym w 1464 r. ostatnim księciu szczecińskim Ottonie III prowadzonych przez książąt wołoskich i margrabiów brandenburskich. Podczas drugiej kampanii

wojennej doszło do oblężenia pełczyckiego zamku przez wojska pod dowództwem elektora Albrechta Achillesa, zwanego „Lisem Germanii”. Dokładnie 2 sierpnia 1478 roku przeprowadzono szturm, w wyniku którego zdobyto zamek i miasto. Miasto zrabowano i spalono, natomiast warownię obsadzono załogą brandenburską. Ostatecznie od roku 1485 zamek wraz z miastem przypadł lennikom elektorskim z rodu von Waldow.

Niezależnie od burzliwych dziejów politycznych historia Pełczyc jest nieodłącznie związana z dziejami tutejszego klasztoru cysterskiego. Zakon cysterek został osadzony w Pełczycach około roku 1290 i bogato uposażony m.in. jeziorem Panieńskim, licznymi gruntami, młynem i przyległymi wsiami. W akcie fundacyjnym klasztoru Pełczyce po raz pierwszy określone są jako „civitas” pod nazwą Berenstein. Domem macierzystym pełczyckich cysterek był klasztor w Szczecinie, natomiast opiekę nad mniszkami sprawowali zakonnicy z Kołbacza. Po sekularyzacji dóbr klasztornych na skutek reformacji przeszły one w ręce von Waldów, którzy tym samym utworzyli z nich dwa duże majątki, powiększając swój stan posiadania i umacniając swoją pozycję kosztem mieszczaństwa pełczyckiego. W roku 1568 i 1578 miasto zastało znacznie zniszczone przez pożary. Dzieło zniszczenia dopełniły wydarzenia wojny trzydziestoletniej (1618-1648), która skutkowałą spustoszeniem gospodarczym i demograficznym całego regionu. Narastający konflikt von Waldów z mieszczaństwem pełczyckim przerodził się w otwartą rebelię w roku 1700 i spowodował dalszy upadek miasta, trawionego dodatkowo przez kolejne pożogi. Upadek miasta ukazuje spis z 1719 r., w którym notowano zaledwie 635 mieszkańców, 34 domy kryte dachówką i 50 chałup krytych słomą. W 1728 roku, w wielkim pożarze miasta spłonęło archiwum miejskie oraz księgi parafialne. W tym samym roku Pełczyce zostały wykupione od Waldów przez króla Fryderyka Wilhelma I i stały się tym samym miastem królewskim. W 1744 r. z dawnych dóbr klasztornych utworzono odrębną domenę królewską zarządzaną przez królewskiego urzędnika i generalnego dzierżawcę, która przetrwała aż do końca lat 20-tych XX w. Podczas wojny siedmioletniej (1757-63) Pełczyce zostały złupione przez oddziały kozackie dowodzone przez generała Gottlieba Heinricha von Tottlebena. Kolejny raz miasto zostało złupione przez armię francuską podczas kampanii napoleońskiej prowadzonej na terytorium Prus w latach 1806-1807 r.

Od początku XVIII w. do połowy XIX w. Ziemia Pełczycka wchodziła w skład szybko rozwijającego się i ekspansywnego organizmu państwowego Królestwa Prus. Gwałtowne zmiany polityczne w Europie jakie miały miejsce pod koniec XVIII w., a zwłaszcza wzrost potęgi państwa pruskiego i rozbiory Polski, przyczyniły się do tego, że Nowa Marchia stała się pomostem gospodarczym łączącym Niemcy z obszarami zagarniętymi. W wyniku ustaleń Kongresu Wiedeńskiego kończącego okres wojen napoleońskich zreformowano m. in. struktury administracyjne państwa pruskiego. Podział na powiaty – jednakowe pod względem terytorialnym, ludnościowym i ekonomicznym – znacznie wpłynął na krajobraz kulturowy. Powiaty stały się bardzo trwałym elementem kultury politycznej i gospodarczej państwa pruskiego, dzięki którym stworzono czytelną strukturę osadniczą z instytucjami publicznymi o charakterystycznych formach architektonicznych, komunikacją lokalną i nowoczesnym prawem budowlanym.

Obszar dzisiejszej gminy Pełczyce wszedł w skład powiatu myśliborskiego (Kreis Soldin) w rejencji frankfurckiej prowincji brandenburskiej. Wyżej wymienione procesy miały bezpośrednie przełożenie na ożywiony rozwój gospodarczy miasta, który następował stopniowo od pocz. XIX w. Podczas gdy główne ośrodki Europy wkraczały w epokę industrializacji pozostające nieco na uboczu Pełczyce zachowały

charakter ośrodka rolniczo-hodowlano-rzemieślniczego. Liczba mieszkańców stale rosła zwiększając się z 887 na początku wieku do 2126 w 1855 r. Tereny miejskie obejmowały łącznie 1616 ha oraz 7 dużych gospodarstw rolnych. Pozostały obszar dzisiejszej gminy zajmowały wielkoobszarowe gospodarstwa folwarczne i tereny leśne. Jedynymi zakładami były młyny i mleczarnia. W 1828 r. zbudowano szkołę dla dziewcząt, w 1851 r. szkołę miejską, a w 1857 r. założono dom dla sierot. W 1850 r. odnotowano dość liczną wspólnotę żydowską, liczącą 65 osób, przy dzisiejszej ulicy Rybackiej istniała synagoga i cmentarz żydowski. Od początków Reformacji aż do 1945 r. na ziemi pełczyckiej dominował protestantyzm. Katolicy ponownie pojawili się w 1855 r. (13 osób) i ich liczba stopniowo rosła, co było związane z napływem polskich robotników sezonowych. W czasach Republiki Weimarskiej, III Rzeszy oraz II wojny światowej Ziemia Pełczycka dzieliła polityczne i społeczno-gospodarcze losy Niemiec. W czasie II wojny światowej w majątkach rolnych pracowali robotnicy przymusowi z terenów okupowanych. Od początku 1945 r. rozpoczęto ewakuację miejscowej ludności.

Terytorium całej gminy wraz miastem Pełczyce oficjalnie zostało zdobyte do dnia 8 lutego przez wojska 1 Frontu Białoruskiego. Zniszczenia wojenne miasta i straty zabudowy spowodowane powojennymi wyburzeniami szacuje się na ok. 50% zabudowy. Po przejęciu miasta przez administrację polską, co oficjalnie nastąpiło 20 marca 1945 r., aż do 1947 r. miasto nosiło przejściową nazwę Bursztynowo, co było bezpośrednim przełożeniem nazwy niemieckiej. Następnie na skutek decyzji Komisji Ustalania Nazw Miejscowości nazwę miasta zmieniono na Pełczyce, co miało podkreślać słowiański rodowód miejscowości. Do czasu reformy administracyjnej w 1975 r. Gmina Pełczyce należała do województwa szczecińskiego i była podporządkowana administracji powiatowej w Myśliborzu. W latach 1975 – 1999 obszar gminy przynależał do województwa gorzowskiego, a następnie po reformie z 1 stycznia 1999 roku, Gmina Pełczyce weszła w skład powiatu choszczeńskiego w ramach województwa zachodniopomorskiego.

W powojennej strukturze gospodarczej i społecznej miasta dominującą rolę miało rolnictwo. Czytelne pozostało również peryferyjne położenie gminy, mimo licznych reform administracyjnych w dalszym ciągu położonej na granicy województw. Uwarunkowania ekonomiczne i społeczne, a zwłaszcza brak identyfikacji kulturowej napływowej ludności z historyczną spuścizną „ziem odzyskanych” negatywnie rzutowały na obszar ochrony dziedzictwa. Pomimo znacznych zniszczeń tkanki kulturowej i zabytkowej gminy, wielowiekowa historia Ziemi Pełczyckiej pozostawia po sobie bogactwo wartości kulturowych, które wraz z atrakcyjnym położeniem fizjograficznym są niezaprzeczalnym atutem i ważnym elementem promocji turystycznej gminy. Wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku otworzyło przed gminą Pełczyce nowe możliwości autopromocji, związane z polityką regionalną struktur europejskich i wspieraniem rozwoju lokalnych społeczności, poprzez działania i inwestycje w dziedzinie ochrony zabytków i szeroko rozumianym obszarze ochrony dziedzictwa.

6.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Pełczyce ma charakter gminy miejsko-wiejskiej. Położona jest w południowej części województwa zachodniopomorskiego i jest jedną z sześciu gmin powiatu choszczeńskiego. Położona jest w południowo-zachodniej części powiatu. Południowa granica gminy jest jednocześnie granicą województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego. Gmina graniczy od zachodu z gminą Barlinek (pow. myśliborski), od północy z gminami Dolice (pow. stargardzki) i Choszczno,

natomiast od strony wschodniej z gminą Krzęcin. Powierzchnia gminy wynosi 200,8 km², co plasuje ją na 54 miejscu wśród gmin woj. zachodniopomorskiego. Geograficznie gmina położona jest w północno-wschodniej części pojezierza myśliborskiego i południowo-zachodniej części pojezierza choszczeńskiego. Wzdłuż granicy gminy z gminą Barlinek przepływa rzeka Płonia, a od granica gminy Choszczno pokrywa się z przebiegiem Małej Iny.

Krajobraz gminy Pełczyce urozmaicony jest licznymi jeziorami, których największe skupisko znajduje się w samym mieście Pełczyce, otoczonym ze wszystkich stron wodami jezior: Krzywego, Panieńskiego, Stawno, Mały Pełcz i Wielki Pełcz. Północno-zachodni fragment gminy zajmuje atrakcyjny przyrodniczo obszar Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego. Urozmaicony krajobraz przyrodniczy gminy łączy się w naturalny sposób z walorami kulturowymi.

Na krajobraz kulturowy gminy Pełczyce składają się wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka utrwalone zarówno w pojedynczych obiektach i zespołach budowlanych, działach sztuki i rzemiosła jak i w zachowanych elementach zagospodarowania przestrzeni, na który składają się krajobrazy miejskie i wiejskie. Decydujący wpływ na stan zachowania krajobrazu kulturowego gminy miały złożone dzieje pogranicza Pomorsko-Brandenburskiego. W tym kontekście decydujący był rok 1945. W wyniku II wojny światowej zniszczeniu uległy nie tylko zabytki architektury, rozproszeniu uległy cenne ruchomalnia, ale w sposób drastyczny przerwana została ciągłość kulturowa ziem kształtowana od czasów średniowiecza. Zadecydowała o tym akcja repatriacji ludności cywilnej z terenów Polski wschodniej i centralnej, która wraz z zasiedlaniem tych ziem przywiozła ze sobą mieszankę tradycji i kultur, w znacznym stopniu oderwaną od spuścizny historycznej tego obszaru. Znacznie spadła ilość mieszkańców, wiele zagród opustoszało, niektóre niewielkie wsie i osady uległy całkowitej likwidacji. Ponadto negatywnym zjawiskiem był brak identyfikacji kulturowej nowych mieszkańców z zasiedlanymi terenami, który skutkował brakiem poszanowania zastanych zasobów kulturalnych, a w pierwszej fazie wręcz metodycznym niszczeniem materialnych śladów obcej kultury. W ostatnim czasie, na skutek zmiany świadomości i wymiany pokoleniowej następuje zmiana postaw społecznych w tym zakresie, o czym świadczy zwiększające zaangażowanie lokalnej społeczności w ochronę regionalnego zasobu kulturowego i pogłębiająca się identyfikacja z „małą ojczyzną”. Niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast „bum inwestycyjny” związany z przemianami ustrojowymi i intensyfikacją budownictwa na atrakcyjnym pod względem turystycznym terenie., skutkujący brakiem poszanowania zastanego dziedzictwa. Proces niekorzystnych zmian dotyczy zwłaszcza niezgodnych z zasadami konserwatorskimi inwestycji budowlanych przyczyniających się do zatarcia wartości zabytkowych historycznych budowli, zespołów budowlanych i zagospodarowania przestrzeni. Historyczna zabudowa, co do której zaniechano jakiegokolwiek działalności inwestycyjnej charakteryzuje się natomiast pogarszającym się stanem technicznym. Opisane wyżej procesy destrukcji zabytkowego krajobrazu są analogiczne jak na obszarze całego województwa zachodniopomorskiego.

Pomimo zniszczeń wojennych i opisanych powyżej zjawisk społeczno-gospodarczych obszar gminy zachował wiele elementów zagospodarowania waloryzujących lokalny krajobraz kulturowy. Zróżnicowana rzeźba terenu, obecność licznych jezior i cieków wodnych i malownicze kompleksy leśne umożliwiają rozwój ukierunkowany na funkcje turystyczno-wypoczynkowe. Dodatkowym, wciąż nie odkrytym atutem, mogą się stać walory kulturowe, których zachowanie i odpowiednia promocja mogą stać się jednym z motorów lokalnego rozwoju.

6.3. Zabytki nieruchomości

- **Historyczne układy przestrzenne**

Założenia urbanistyczne

Jedynym założeniem urbanistycznym na terenie gminy jest miasto Pełczyce. Miasto położone jest na specyficznym obszarze polodowcowej moreny czołowej, pomiędzy jeziorami: Panieńskim, Krzywym, Stawno, Mały Pełcz i Wielki Pełcz. W obrębie miasta różnica poziomu terenu waha się od 65 do 119 m n.p.m. Te szczególne warunki fizjonomii terenu wpłynęły na wczesne pojawienie się osadnictwa na obszarze dzisiejszych Pełczyc i przesądziły o unikatowym układzie przestrzennym miasta. Najwcześniejsze osadnictwo rozwinęło się wokół jeziora Panieńskiego. Na wyspie położonej w północno-wschodniej części jeziora założono gród, na największej wyspie położonej na południe od grodu powstało najwcześniejsze miasto, natomiast przy południowo-wschodnim brzegu jeziora zbudowano zamek. Na wschodnim brzegu jeziora powstała otwarta osada. Do dziś pozostały czytelne w układzie przestrzennym miasta poszczególne fazy osadnicze. Forma terenowa grodziska zarysowana jest wyraźnie w postaci wyniesionego ok. 3 m nad poziom lustra wody jeziora Panieńskiego, w jego północno-wschodniej części. Na południe od grodu czytelne jest wydłużone wrzeciono pierwotnej osady miejskiej datowanej na lata 80-te XIII w. To najstarsze pełczyckie „civitas”, lokowane na prawie magdeburskim, wyznaczone jest wzdłuż trzech południkowo rozciągniętych ulic, pomiędzy którymi usytuowany był pierwotny rynek o wymiarach 60 x 60 m z nieistniejącą drewnianą budowlą pierwotnego ratusza. Już na pocz. XIV w. miasto otoczone było murami obronnymi z 25 murowanymi basztami. Brama wjazdowa znajdowała się po stronie południowej i prowadził do niej 150 metrowy most, który w czasach nowożytnych zastąpiono groblą, pomiędzy jeziorami Panieńskim i Stawno. Wielokrotnie niszczone, zwłaszcza podczas wojen pomorsko-brandenburskich w II poł. XV w., mury, ostatecznie rozebrano w 1676 r.

Na wschód od Starego Miasta, z niewielkiej osady o charakterze rzemieślniczym rozwinął się komplementarny układ urbanistyczny oparty o średniowieczny szlak handlowy łączący Berlin ze Świdwinem. Z czasem ta część Pełczyc zyskała nazwę Nowego Miasta. Nieregularny układ przestrzenny Nowego Miasta, z rynkiem na planie trapezoidalnym podyktowany jest dostosowaniem się do naturalnych warunków terenowych. Dawny trakt marchijski (obecne ulice Chrobrego i Staromiejska) był zgodny z pierwotną linią brzegową jez. Panieńskiego i przecinał obecną zabudowę miejską, wychodząc w południowo-zachodni. Poza trzema bramami do poboru myta Nowe Miasto nie posiadało umocnień warownych, korzystając z dogodnego położenia wśród mokradł i bliskości umocnionego miasta wraz z grodem. Ok. roku 1290 na wyspie przy południowo-wschodnim brzegu jeziora wybudowano warowny zamek, uwieczniony na rycinie Meriana z 1675 r.

Kolejną dominantą w układzie przestrzennym miasta jest klasztor zespół klasztoru cysterek usytuowany na północno-wschodnim brzegu jeziora Panieńskiego, którego najstarsze fragmenty pochodzą z końca XIII w. Po sekularyzacji dóbr zakonnych w XVI w. dawne założenie klasztorne przekształcone zostało w folwark, który po licznych przekształceniach do dziś jest dominującym elementem zagospodarowania, czytelnym przy wjeździe do miasta od strony północnej.

W wyniku naturalnych procesów sedymentacyjnych skutkujących obniżeniem się lustra wody jezior, systematycznego zasypywania obniżonych terenów wokół zamku, następowało powolne zasypywanie fosy dzielącej gród i Stare Miasto o reszty ładu.

Do integracji przestrzennej obu układów miejskich doszło stopniowo do XVIII w. Wzniesienie w 1792 r. murowanego ratusza na Nowym Mieście i rozbiórka starego przesądziło o dominacji tej części miasta nad całym układem przestrzennym Pełczyc. W 1784 r. doszło nawet do swoistego podziału miasta, Stare Miasto przydzielając pod pomorski okręg sądowniczy, natomiast Nowe Miasto pod jurysdykcję Nowej Marchii. Sytuację znormalizowała reforma administracyjna państwa pruskiego, w wyniku której całe Pełczyce wcielono do Nowej Marchii.

W XIX w. doszło do dalszego zatarcia cech pierwotnej urbanistyki. Nowa zabudowa zaczęła rozwijać się wzdłuż drogi Gorzów-Dolice, tworząc kolejny ośrodek handlowo-usługowy, czytelny w układzie przestrzennym miejscowości. Rozwój w kierunku południowym podyktowany był powstaniem po zachodniej stronie jez. Panieńskiego w 1898 r. linii kolejowej, z którą związany był nieistniejący już dworzec i późniejsze osiedle kolejowe.

Pomimo wojennych zniszczeń, które uszczupliły zabudowę miejską czytelny pozostaje unikatowy układ przestrzenny miasta wraz z najbardziej charakterystycznymi elementami zabudowy, na którą oprócz typowych szkieletowych domów mieszkalnych składają się najważniejsze dominanty przestrzenne miasta, tj. kościół, dawny klasztor cysterski wraz z przyległym folwarkiem, okazałe gmachy ratusza i poczty położone przy rynku Nowego Miasta.

Miasto zachowało stosunkowo duży procent historycznej zabudowy, co wpływa korzystnie na odbiór walorów zabytkowych układu przestrzennego. Nie udało się jednak uchronić Pełczyc przed wkroczeniem w zastaną tkankę zabudowy formalnie obcej i szpecącej w postaci wielorodzinnych bloków mieszkalnych w kwartale położonym na północ od rynku Nowego Miasta, osiedla typowych bloków mieszkalnych w północnej części miasta, czy przysadzystego w skali gmachu szkoły usytuowanego pomiędzy kościołem a dawnym wzgórzem zamkowym. Do dewaloryzacji zabytkowego układu urbanistycznego przyczyniają się również liczne pustki w zabudowie miejskiej, które do czasów obecnych nie doczekały się prawidłowego zagospodarowania.

Założenia ruralistyczne

Istniejąca na terenie gminy sieć osadnicza wykształciła się zasadniczo w ciągu XIII i XIV w. Średniowieczną metrykę posiadają następujące miejscowości: Będargowo, Boguszyny, Bolewice, Bukwica, Chrapowo, Golejewo (wieś nieistniejąca), Jagów, Jarosławsko, Krzynki, Lubiana, Nadarzyn, Niesporowice, Płotno, Przekolno i Sarnik. Miejscowości te w większości zachowały czytelne historyczne układy przestrzenne. Formy wsi na terenie gminy nie są zróżnicowane pod względem typologicznym. Zdecydowanie przeważają ulicówki o swobodnym przebiegu głównej drogi. Relikty dawnych układów owalnicowych, czytelne w obecnym układzie przestrzennym miejscowości zachowały jedynie Chrapowo i Jarosławsko. Ciekawy typ wsi reprezentuje Przekolno, łączące w istniejącym układzie przestrzennym elementy dawnej owalnicy, wsi placowej i ulicowej.

Rozbudowa i stopniowe przekształcanie dawnych układów ruralistycznych spowodowane było powstaniem i rozrostem folwarków, co spowodowane było zmianą stosunków społecznych i gospodarczych poczynając od XVIII w. Procesy te spowodowały, że obecny krajobraz osadniczy gminy zdominowany jest przez wsie folwarczne i same folwarki. Na terenie gminy nie zachowały się praktycznie wsie o wyłącznie chłopskim charakterze, choć niekiedy folwark ma rolę drugorzędną (Bolewice, Krzynki). Metrykę XVIII-wieczną mają prawdopodobnie wsie folwarki w Brzycznie, Lubiance i Wierzchnie. Już w XIX w. postawały folwarki w Będargowcu,

Łyskowie i Przyłękach (niem. Bornstädtstahl). Specyfiką obszaru jest występowanie licznych, wyizolowanych, niewielkich folwarków lub zagród chłopskich, o charakterze pomocniczym lub zupełnie niezależnych np. w osadach o nazwie Bronimie (niem. Arnimsthal), Jarosławczyk (niem. Klein Gerzlow), Kępiniec (niem. Faulbaum), Puszczyń (niem. Grunhof), Trynno (niem. Kl. Ehrenberg), Trzęsach (niem. Oberbruch). Większość z tych osad, zwłaszcza tych izolowanych, położonych w pobliżu kompleksów leśnych przestała istnieć po II wojnie światowej lub została silnie zdewaloryzowana i pozostaje poza sferą zainteresowań konserwatorskich. Podobny los spotkał wieś Golejewo, powstała już w XIV, która uległa całkowitej likwidacji wraz z zabudowaniami folwarcznymi w latach 70-tych XX w.

Charakterystyczną dla terenów leśnych formą osadnictwa są niewielkie kolonie (np. nieistniejąca osada Kępiniec – niem. Faulbaum) i leśniczówki, które w XIX w. powstały w Dolnem, Lelewie i Łyskowie. Jeśli w obrębie wsi występuje typowa chłopska zabudowa zagrodowa, to wyróżnia się skalą i jakością, świadczącymi o zamożności właścicieli. Na całym terenie gminy nie ma ani jednej wsi pochodzącej z czasów kolonizacji fredrycjańskiej.

Wiele faz rozwoju przestrzennego wsi wpłynęło na charakter większości układów ruralistycznych charakteryzujących się czytelnymi nawarstwieniami chronologicznymi. Do najlepiej zachowanych i najcenniejszych należą układy przestrzenne następujących wsi: Bolewice, Jagów, Nadarzyn i Przekolno.

• **Architektura sakralna**

Zabytki architektury sakralnej są najważniejszymi elementami waloryzującymi krajobraz kulturowy poszczególnych miejscowości. Świątynie pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych. Obiektem o największej randze, charakteryzującym się najbogatszą formą architektoniczną jest kościół parafialny w Pełczycach. Budowla powstawała w wielu fazach od XIII do XVIII w. Poszczególne etapy budowy są doskonale czytelne w obecnej architekturze świątyni i tworzą harmonijną całość, dokumentującą historię świątyni od czasu średniowiecza po okres baroku. Charakterystycznymi elementami architektury kościoła są wolutowe barokowe szczyty oraz hełm wieży, stanowiący rozpoznawalną dominantę panoramy miasta.

Do najcenniejszych zespołów zabudowy sakralnej w skali całego regionu należy zespół pocysterski położony na północno-wschodnim brzegu jeziora Panieńskiego w Pełczycach. Z dawnego założenia do dzisiejszych czasów zachowało się jedynie zachodnie skrzydło klasztoru z cennymi gotyckimi sklepieniami dawnego refektarza. W czasach nowożytnych rozebrano większość z dawnych zabudowań zespołu, w tym kościół klasztorny, co było podyktowane kasacją zgromadzenia i przeznaczeniem zespołu dla potrzeb rezydencjonalnych, a następnie włączeniem dawnych zabudowań do zespołu folwarcznego wchodzącego w skład domeny królewskiej. Pomimo późniejszych przekształceń pełczycki zespół stanowi cenny przykład pozostałości kultury cysterskiej na terenie dawnej Marchii. Pełne wyeksponowanie jego wartości wymaga przeprowadzenia odpowiednich prac restauratorskich poprzedzonych specjalistycznymi pracami archeologiczno-architektonicznymi.

Ponadto na terenie gminy znajduje się 12 świątyń wiejskich. Najstarsze kościoły znajdują się w Chrapowie i Przekolnie. Są to charakterystyczne dla terenów Pomorza i Nowej Marchii wiejskie świątynie o uproszczonym formach architektonicznych, wzniesione z kwadr granitowych. Na skutek późniejszych przebudów kościoły te zatraciły częściowo pierwotne cechy stylowe. W świątyni Chrapowskiej czytelna jest zwłaszcza faza gotyckiej przebudowy, natomiast kościołowi w Przekolnie ostateczny

kształt nadano podczas przebudowy XVIII-wiecznej. Z okresu od XV do XVIII w. pochodzi pięć dalszych świątyń w Będargowie, Boguszytach, Bolewicach, Niesporowicach i Sarniku. Większość z tych świątyń nosi ślady przebudów i najróżniejszych ingerencji budowlanych pochodzących z II poł. XIX i I poł. XX w., kiedy to na szeroką skalę odnawiano obiekty sakralne, dostosowując budynki do zmieniających się potrzeb funkcjonalnych i obowiązujących gustów. Przeważnie zachowywano oryginalne mury obwodowe kościołów, zmieniając formy i wielkość otworów okiennych i dodając nowe detale (np. ceramiczne fryzy podokapowe). Często praktyką było dobudowywanie do istniejącego korpusów nawowych wież zachodnich o formach nawiązujących do architektury neogotyckiej. Czasem przemurowywano lub murowano na nowo szczyty naw, co wiązało się z remontem lub wymianą dawnych więźb dachowych. Z grupy nowożytnych świątyń wyróżnia się niepozorny kościół w Niesporowicach z wyjątkowo bogatym rozwiązaniem portalu południowego noszącego ślady dawnych polichromii.

Na terenie gminy zachowała się tylko jedna świątynia ryglowa. Jest to pochodzący z XVIII w. kościół w Płotnie, który również nosi ślady znacznych ingerencji poczynionych podczas XX-wiecznej przebudowy. XVIII-wieczna świątynia w konstrukcji ryglowej znajdowała się również w Lubianie, lecz uległa całkowitej dewastacji i rozbiórce w okresie powojennym.

Ciekawie prezentuje się licznie reprezentowana na terenie gminy grupa kościołów XIX-wiecznych wzniesionych w formach neostylowych, nawiązujących do kamiennej architektury średniowiecznej. W tym kontekście na uwagę zasługuje kościół w Jarosławsku, charakteryzujący się dość bogatym programem architektonicznym oraz niewielki kościółek w Krzynkach. Od podstaw zostały wzniesione kościoły w Jagowie i Nadarzynie, prezentujące typowe, katalogowe wręcz, formy charakterystyczne dla architektury sakralnej przełomu wieków XIX i XX.

Jedyną budowlą o przeznaczeniu sakralnym, która nie była związana pierwotnie z wyznaniem protestanckim była synagoga, wybudowana przy dzisiejszej ul. Rybackiej w Pełczycach ok. poł. XIX w. Liczebność pełczyckiej gminy żydowskiej w tym okresie szacuje się na ok. 65 osób. Budynek bożnicy przetrwał do 1945 r. Po wojnie na jego miejscu wybudowano współczesne bloki mieszkalne.

• **Architektura mieszkalna i gospodarcza**

Obszar gminy charakteryzuje się dużym udziałem historycznej zabudowy w strukturze przestrzennej miasta i wsi. Niestety większość zabudowy mieszkalnej i gospodarczej znajduje się w stanie technicznym wymagającym remontu. Niekorzystny obraz pogarszają remonty i modernizacje wykonane niezgodnie z wymogami ochrony konserwatorskiej, które nierzadko prowadzą do całkowitego zatarcia walorów zabytkowych obiektów.

Pomimo znacznych ingerencji w strukturę zabudowy miejskiej Pełczyce zachowały stosunkowo duży, na tle innych miast dawnej Marchii, udział historycznej zabudowy w tkance urbanistycznej. Wyróżniają się znaczne w skali, dwukondygnacyjne domy mieszkalne, wzniesione w konstrukcji szkieletowej, kryte wysokimi dachami dwuspadowymi lub naczółkowymi, z przejazdami bramnymi asymetrycznie umieszczonymi w przyziemiu, usytuowane kalenicowo w stosunku do ulicy i tworzące zwarte pierzeje zabudowy. Budynki takie są charakterystyczne dla zabudowy małomiasteczkowej na tym obszarze południowego Pomorza i Nowej Marchii. Tego typu zabudowa jest dobrze reprezentowana na obszarze pełczyckiego Nowego Miasta, zwłaszcza przy ul. Armii Polskiej. W zabudowie dawnego Starego Miasta dominuje zabudowa kamienicowa z końca XIX, dostosowana skalą i charakterem do

historycznego założenia przestrzennego. Szczególnie cennymi przykładami budownictwa mieszkalnego na tym terenie są przykłady domów mieszkalnych o zwartej, kubicznej bryle, kryte wysokimi dachami czterospadowymi datowane na II poł. XVIII w.

Ciekawym zespołem zabudowy mieszkalnej na terenie Pełczyc jest osiedle przy ul. Ogródki, powstałe w latach 30-tych XX w., w pewnym oddaleniu od miasta. Osiedle niewielkich bliźniaków o jednolitej architekturze rozplanowanych symetrycznie po obu stronach wewnętrznej ulicy tworzy spójne założenie przestrzenne.

W zabudowie wiejskiej dominują budynki mieszkalne o uproszczonych formach, powiązane funkcjonalnie z zespołami folwarcznymi. Niezależne gospodarstwa chłopskie wyróżniają się zwykle skalą i jakością. Okazałe budynki mieszkalne, powiązane z zabudową gospodarczą, nierzadko zachowały oryginalny detal architektoniczny świadczący o zamożności i aspiracjach dawnych gospodarzy. Szczególnie okazałe domostwa zachowały się w Bolewicach, Jarosławsku i Przekolnie. Są to budynki pochodzące przeważnie z przełomu XIX i XX w.

Cennym z punktu widzenia etnograficznego i kulturowego są relikty dawnego budownictwa wiejskiego w postaci skromnych chałup wzniesionych w konstrukcji ryglowej. Do najciekawszych należy zaliczyć zespół chałup szerokofrontowych zachowanych w Jagowie, z których najstarsza z zachowanym strychułowym wypełnieniem ścian pochodzi z II poł. XVIII w.

Elementami waloryzującymi krajobraz kulturowy wsi są budynki o funkcjach publicznych takie jak szkoły, następnie przekształcone na cele mieszkalne, zachowane w Jagowie i Przekolnie, oraz zajazdy wiejskie, których funkcje można uchwycić w formie architektonicznej budynków w Jarosławsku (nr 10) i Bolewicach (nr 38). Ciekawym elementem w strukturze zabudowy wiejskiej są nieliczne zachowane dawne remizy strażackie o niewielkiej skali i prostych formach, służące jako budynki garażowe dla sprzętu strażackiego. Najlepiej zachowana jest kamienna remiza w Jarosławsku i ceglana dwustanowiskowa remiza w Przekolnie.

- **Budynki użyteczności publicznej**

Przykładami architektury użyteczności publicznej o funkcjach municypalnych są budynki poczty i ratusza, zamykające wschodnią pierzeję rynku Nowego Miasta w Pełczycach. Obiekty te charakteryzują się stosunkowo monumentalną, jak na lokalne warunki, formą architektoniczną i bogatym rozwiązaniem kompozycji detalu elewacji frontowych. Na danym wzgórzu zamkowy zachował się dawny budynek szpitala miejskiego z 2/3 ćw. XIX w., który obecnie pełni funkcje plebanii.

Niestety nie przetrwał do naszych czasów dawny ryglowy ratusz położony przy rynku Starego Miasta, który spłonął doszczętnie podczas jednego z wielkich pożarów, jakie nawiedziły miasto w XVIII w.

- **Architektura rezydencjonalna**

Budynki rezydencjonalne stanowią najważniejsze elementy dawnych majątków, na które oprócz dworu składała się zabudowa gospodarcza skupiona wokół dziedzińca folwarcznego oraz park krajobrazowy. Najokazalsze rezydencje o charakterze pałacowym powstały w Lubianie, Nadarzynie, Przekolnie i Sarniku. Ten ostatni, pomimo dużej wartości zabytkowej, bogatej formy architektonicznej i finezyjnego wystroju elewacji, znajduje się obecnie w stanie ruiny.

Stan zachowanie dworów i pałaców zależy od pełnionej funkcji i stanu władania. Najlepiej zachowane są dwory w Bukwicy, Krzynkach, Lubianie i Przekolnie.

Przykład dworów w Bukwicy i Krzynkach pokazuje, że przejęcie obiektów przez prywatnych inwestorów stało się szansą uratowania zabytków przed ruiną i wyremontowania ich zgodnie z warunkami ochrony konserwatorskiej. Niestety nie wszystkie podjęte w ostatnim czasie remonty zabytkowych dworów wiązały się z pełnym poszanowaniem charakteru zabytkowego budowli. Stało się tak w przypadku dworu w Będargowie, który w okresie powojennym został zaadaptowany na szkołę. Do najciekawszych przykładów budownictwa rezydencjonalnego na terenie gminy oprócz w/w pałacu w Sarniku, należą pałace w Lubianie i Nadarzynie, które zachowały bogaty historyzujący wystrój. Duże wartości zabytkowe posiada okazały dwukondygnacyjny dwór w Jagowie, którego forma architektoniczna wskazuje na czas powstania w II poł. XVIII w. Na terenie gminy zachowała się liczna grupa skromnych rezydencji wybudowanych na początku XX w., nawiązująca do charakterystycznych cech budownictwa wiejskiego, np. po przez użycie dekoracyjnej struktury ryglowej we fragmentach elewacji (Bukwica, Lubianka). Interesującym przykładem dworu o historyzującej formie i modernistycznym wystroju rzeźbiarskim, nawiązującym do motywów renesansowych jest nowy budynek dworu w Przekolnie, powstały lub gruntownie przebudowany w okresie międzywojennym. Inne dwory, takie jak w Będargowcu, Boguszynach, Płotnie, Wierzchnie oraz przy dawnym zespole folwarcznym Klukowo (ul. Kościuszki 16 w Pełczycach) charakteryzują się małą skalą, prostą formą architektoniczną i skromnym detalem.

Niekiedy w strukturze bogatszych założeń folwarcznych zachowały się domy mieszkalne rządcy (tzw. rządcówki). Dość okazałe budynki tego typu znajdują się w Płotnie i Przekolnie.

Nie wszystkie budynki rezydencjonalne przetrwały do czasów obecnych w strukturach dawnych folwarków. Stało się tak np. z pałacem w Jarosławsku i wieloma dworami związanymi z pomniejszymi, nieistniejącymi folwarkami. Inne uległy całkowitej lub częściowej dewaloryzacji spowodowanej nieprawidłowo prowadzonymi remontami i modernizacjami. Wiele dworów i pałaców zachowało jednak znaczne wartości zabytkowe, a ich stan zachowania daje możliwość podjęcia prac restauratorskich prowadzących do ich pełnej rewaloryzacji.

• **Zespoły folwarczne**

Cechą dominującą jest rozmach kompozycji przestrzennej wielu założeń folwarcznych występujących na terenie gminy. Skala założeń jest niekiedy tak duża, że całkowicie dominuje strukturę przestrzenną miejscowości (np. Przekolno, Jagów, Nadarzyn). Niekiedy występują dwa lub nawet trzy podwórza folwarczne otoczone wielko kubaturą zabudową gospodarczą i murowanymi ogrodzeniami, często z reprezentacyjnymi bramami wjazdowymi. Niekiedy osobne dziedzince folwarczne lokowane są po obu stronach ulicy wiejskiej, naprzeciw siebie (Będargowo, Boguszyno, Płotno).

Do najlepiej zachowanych zespołów folwarcznych na terenie gminy należy folwark w Płotnie, charakteryzujący się szczególnym rozmachem przestrzennym i jakością zabudowy gospodarczej. Poszczególne budynki dobrze dokumentują kolejne etapy rozwoju założenia od poł. XIX po lata 30-te wieku XX. Do szczególnie okazałych założeń należą również folwarki w Boguszynach, Jagowie, Jarosławsku, Nadarzynie i Niesporowicach. Przy tym ostatnim zachowała się szczególnie monumentalna brama wjazdowa ozdobiona herbem dawnych właścicieli majątku.

Poza założeniami odznaczającymi się szczególną skalą i rozmachem, na terenie gminy przetrwały przykłady niewielkich folwarków o charakterze pomocniczym, początkowo dysponujących niewielkim arealem ziemi. Należą do nich dobrze

zachowany folwark w Wierzchnie, skupiony wokół zwartego podwórza gospodarczego, niewielkie założenia w Klukowie (obecnie w granicach miasta Pełczyce) i Łyskowie. Wiele, szczególnie pośród niewielkich, kilkubudynkowych założeń uległo po 1945 r. całkowitej likwidacji, inne znacznie przekształcono i zdewaloryzowano. Dużych zniszczeń dokonano zwłaszcza przy okazałym folwarku w Jarosławsku, gdzie wyburzono dawny dwór i przebudowano wiele budynków gospodarczych. Z niezwykle interesujących obiektów związanych z infrastrukturą folwarczną do naszych czasów przetrwały m.in. budynek pralni, remiza folwarczna oraz niezwykła kamienna brama wjazdowa flankowana basztami z krenelażem. Wiele z dawnych założeń folwarcznych na skutek powojennych ingerencji w zastaną substancję budowlaną lub brak właściwej opieki uległo daleko idącej dewaloryzacji lub zniszczeniu (np. Brzyczno, Jarosławsko, Lubiana, Lubianka, Niesporowice, Przekolno, Sarnik). W przypadku niewłaściwego użytkowania budynków ich dewastacja postępuje w przyspieszonym tempie, co szczególnie nasiliło się w okresie po zlikwidowaniu PGR-ów. Ogólnie stan zachowania architektury folwarcznej na terenie gminy należy jednak ocenić jako zadowalający. Zwraca uwagę zwłaszcza znaczna ilość zachowanych okazałych założeń folwarcznych i wielu budynków gospodarczych o wysokich walorach zabytkowych.

- **Zabytki techniki**

Zasób zabytków techniki i architektury przemysłowej na terenie gminy przedstawia się stosunkowo skromnie. Na uwagę zasługuje zespół stacyjny w Lubianie wraz z towarzyszącą mu zabudową mieszkalną, o formach charakterystycznych dla tego typu budownictwa z przełomu XIX i XX w. Bezpośrednio z infrastrukturą kolejową związany był również wiadukt drogowy w okolicach Wierzchna. Ciekawymi obiektami techniki są zabytkowe historyczne młyny w Kukadle i Rakoniew w granicach Pełczyc. Ten pierwszy uległ jednak całkowitej dewaloryzacji i pozostaje obecnie poza zainteresowaniami konserwatorskimi, natomiast młyn Rakoniew pomimo niezachowania się większości dawnego wyposażenia i urządzeń posiada wysokie walory zabytkowe, ze względu na interesującą formę architektoniczną budynku i szczególnie malownicze położenie. Metryka tego młyna sięga XIII w. i jest związana z powstaniem pobliskiego klasztoru cysterek.

Inne obiekty związane z przemysłem rolno-spożywczym usytuowane były dawniej w obrębie folwarków. W większości zatraciły one swoje pierwotne funkcje i zostały pozbawione walorów zabytkowych. Do najlepiej zachowanych należą budynki dawnych gorzelni w Płotnie i Sarniku.

- **Cmentarze**

Na terenie gminy zewidencjonowano 27 historycznych cmentarzy, jednak tylko nieliczne zachowały walory zabytkowe. Dawne ewangelickie cmentarze znajdują się niemal we wszystkich historycznych miejscowościach, a niekiedy, tak jak w Golejewie stanowią jedyne ślady nieistniejących obecnie osad. Najwcześniej powstały cmentarze w miejscowościach gdzie od czasów średniowiecznych istniały kościoły, t.j. w Będargowie, Boguszynach, Bolewicach, Chrapowie i Przekolnie. Prawdopodobnie późniejsze są cmentarze przy kościołach w Płotnie i nieistniejącej świątyni w Lubianie. Pozostałe cmentarze przykościelne założono wraz z nowo wzniesionymi świątyniami w XIX w. Większość z historycznych cmentarzy przykościelnych nie zachowała śladów dawnych pochówków, ich granice pozostają czytelny dzięki istniejącym ogrodzeniom oraz starodrzewiu. Najciekawsze ogrodzenie cmentarne znajduje się przy kościele w Bolewicach, gdzie zachowały się

dwie bramki cmentarne datowane na poł. XV w., niestety znajdujące się w złym stanie technicznym. Największy zespół historycznych nagrobków i tablic nagrobnych zachował się przy XIX-wiecznym kościele w Krzynkach. Na cmentarzach przy kościołach w Jarosławsku i Sarniku zachowały się relikty pomników ku czci poległych w I wojnie światowej. Bardziej okazały monument z tego czasu, w formie kamiennej aediculi zachował się przy narożniku cmentarza przykościelnego w Przekolnie.

W końcu XVIII w. cmentarze przykościelne zaczęto zamykać ze względów sanitarnych i zakładano nowe nekropolie na obrzeżach miast i wsi. Około poł. XIX w. powstało wiele cmentarzy ewangelickich, z których większość została zamknięta po II wojnie światowej i uległa daleko idącej dewastacji. Część z dawnych nekropoli pozostaje nadal czynna i jest wykorzystywana jako cmentarze komunalne (Będargowo, Bolewice, Jagów, Pełczyce, Płotno). Najbardziej okazałym założeniem jest cmentarz komunalny przy ul. Chrobrego w Pełczycach, który zachował czytelny układ pierwotnych kwater, oryginalne kamiennie-ceglane ogrodzenia oraz ceglana kaplicę cmentarną wzniesioną w skromnych neogotyckich formach. Niewielki budynek dawnej kaplicy zachował się również na cmentarzu komunalnym w Jarosławsku. Pozostałe cmentarze gminy ewangelickiej pozostają nieużytkowane od czasu II wojny. Na skutek braku bieżącej pielęgnacji zatarcia uległa pierwotna kompozycja założeń, a nierzadko nie są również czytelne ich historyczne granice. Obrazu zniszczeń dopełniła barbarzyńska dewastacja grobów. Tylko na nielicznych założeniach cmentarnych zachowały się skąpe fragmenty kamiennych nagrobków i żeliwnych krzyży, przeważnie przetrwał w lepszym lub gorszym stanie zabytkowy starodrzew. Ślady dawnego cmentarza rodzowego rodziny von Wedel zachowały się na terenie parku w Jarosławsku.

Do najcenniejszych zabytkowych nekropoli w skali całego regionu należy dawny cmentarz gminy żydowskiej w Pełczycach, usytuowany malowniczo na wysokiej skarpie, przy południowo-wschodnim brzegu jeziora Krzywego. Niestety dawny kirkut uległ niemal całkowitej dewastacji. Z dawnego założenia zachował się piękny starodrzew oraz liczne pozostałości macew, z których najstarsza datowana jest na poł. XIX w. Pomimo znacznej dewaloryzacji cmentarz jest jedyną materialną pozostałością kultury pełczyckiej społeczności żydowskiej, obecnej w mieście od co najmniej XV w.

W latach 80-tych i 90-tych, na zlecenie wojewódzkiego konserwatora zabytków została wykonana ewidencja cmentarzy. Należy stwierdzić, że stan większości historycznych nekropoli ulega stopniowej dewastacji. Dotyczy to zwłaszcza historycznych nagrobków traktowanych do niedawna jako materiał budowlany lub źródło pozyskiwania złomu w postaci charakterystycznych dla tych ziem żeliwnych krzyży nagrobnych. Nekropolie, które zachowały dawną funkcję utraciły w większości walory zabytkowe, a o ich metryce świadczą nierzadko jedynie zaniedbane mogiły rozrzucone po obrzeżach założeń.

Niezależnie od posiadanych wartości zabytkowych teren dawnych cmentarzy powinien być traktowany z należytą godnością i podlegać ochronie polegającej na zachowaniu pamięci miejsca. Niedopuszczalne jest zagospodarowanie terenu kolidujące z dawną funkcją i powodujące degradację terenu. Należy przy tym pamiętać o możliwości zachowania się pod ziemią szczątków ludzkich.

- **Układy zieleni komponowanej**

Na terenie gminy zachowały się liczne parki związane z zespołami dworsko-folwarcznymi. Niekiedy zdewastowane i zdziczałe parki stanowią jedyne ślady dawnych majątków. Większość założeń parkowych powstało lub było

przekształcanych począwszy od I poł. XIX w. w stylu krajobrazowym, eksponującym naturalne warunki terenu i otwarcia widokowe.

Do najokazalszych założeń na terenie gminy należą parki w Jarosławsku, Krzyńkach, Lubianie i Sarniku. Pozostałe parki mają charakter małoobszarowy, ograniczony jedynie do najbliższego otoczenia dworu. Struktura większości założeń jest podobna. Parki miały charakter swobodny, skupiska zielni komponowane były wokół polan widokowych, przy wykorzystaniu naturalnego ukształtowania terenu. Kompozycja alei parkowych była przeważnie krzywolinijna, stałym elementem przyrodniczym kształtującym charakter parku były stawy i cieki wodne, zapewniające prawidłowe odwodnienie terenu. Specyfiką parków obecnych na terenie gminy jest świadome zacieranie układu zielni komponowanej z naturalną strefą lasu.

Stan zachowania założeń parkowych na terenie gminy nie przedstawia się zadowalająco. Większość z nich pozostawiona została własnemu losowi i na skutek braku bieżącej pielęgnacji stopniowo zdziczała. Rzadko zachował się czytelny układ parkowych alejek, kompozycja poszczególnych skupisk zieleni, czy fragmenty infrastruktury parkowej. Do stosunkowo dobrze utrzymanych parków należą założenia w Lubianie i Sarniku. Czasami jak w Jarosławsku i Sarniku dobrze zachowały się parkowe ogrodzenia. Ozdobna brama prowadząca na dziedziniec pałacowy w Sarniku wzniesiona została w stylistyce neobarokowej nawiązującej do dekoracji architektonicznej rezydencji.

Charakterystyczne dla terenu dawnego państwa pruskiego są układy drożne z zachowanymi alejami drzew liściastych, najczęściej lipami, dębami, klonami, kasztanowcami i dębami. Historyczne aleje przydrożne są nie tylko cennym elementem przyrodniczym, ale stanowią również element waloryzujący krajobraz kulturowy. Aleje i szpalery drzew występują także w obrębie wsi, często w związku przestrzennym z zespołami folwarcznymi. Niestety, wiele z zabytkowych alei systematycznie znika z pejzażu tych ziem, a te istniejące nie są należycie pielęgnowane. Do najcenniejszych należy aleja kasztanowców podkreślająca oś głównej ulicy Jagowa oraz szpaler lipowo-kasztanowcowy drogi wiejskiej wyznaczonej w kierunku wschód-zachód w Płotnie.

6.4. Zabytki ruchome

W wojewódzkiej ewidencji zabytków ujętych jest ponad 50 zabytków ruchomych z terenu gminy Pełczyce. W przeważającej mierze są to zabytki sakralne stanowiące dawne wyposażenie liturgiczne świątyń. Nie zachowały się niestety kompletne wyposażenia kościołów o wysokiej randze artystycznej. Do najcenniejszych zabytków ruchomych należy zaliczyć wyposażenie kościoła w Boguszynach, Bolewicach, Pełczycach i Przekolnie. Świątynie te zachowały barkowe ołtarze z obrazami ołtarzowymi i wystrojem snycerskim oraz elementy wyposażenia manierystycznego w postaci koszów ambonowych, niekiedy balustrady empor organowych. Pozostałe wyposażenie świątyń z terenu gminy pochodzi przeważnie z XIX i stanowi typowe utensylia liturgiczne t.j. chrzcielnice, krzyże ołtarzowe, kropielnice oraz przedmioty kultowe w postaci obrazów o tematyce sakralnej, a także pojedyncze płyty nagrobne i tablice kommemoratywne. W kościołach w Boguszynach i Przekolnie zachowały się zabytkowe dzwony. Wiele z elementów zabytkowego wyposażenia kościołów zostało przemieszczonych lub uległo rozproszeniu i rozgrabieniu po 1945 r.

W latach sześćdziesiątych zewidencjonowano kilka mebli i sprzętów codziennego użytku przechowywanych w domach mieszkańskich w Pełczycach. Przedmioty te

świadczą o wysokim kunszcie dawnej kultury ludowej, jednak ze względu na brak możliwości weryfikacji istnienia i stanu zachowania tych zabytków, ich karty ewidencyjne mają obecnie wartość archiwalną.

Z danego wyposażenia dworów i pałaców nie zachowały się żadne zabytki ruchome. Do zabytkowego wyposażenia trwale związanego z architekturą należy uznać eklektyczne dekoracje sztukatorskie, secesyjne kraty i detale elewacji (m.in. kartusz z tarczą herbową) zachowane w pałacu rodu v. Schroeder w Lubianie.

6.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne stanowią integralną część krajobrazu gminy, z jego stosunkami wodnymi, budową geomorfologiczną, szatą roślinną i światem zwierzęcym. Są również elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach Pełczyc i okolic. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia po średniowiecze. W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy Pełczyce zewidencjonowano, w ramach badań terenowych, 167 stanowisk archeologicznych. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Na terenie gminy zidentyfikowano świadectwa pradziejowej działalności człowieka w postaci następujących typów źródeł nieruchomych: 1 grodzisko, 1 założenia miejskie, 75 osad, 89 punktów osadniczych oraz 120 śladów osadniczych. Najwięcej stanowisk datowana jest na epokę starożytności (167), epokę kamienia (84) i okres średniowieczny (97).

Najcenniejszym stanowiskiem archeologicznym na terenie gminy, objętym pełną ochroną konserwatorską z tytułu wpisu do rejestru zabytków jest grodzisko w Pełczycach. Pozostałe stanowiska zostały skategoryzowane w poszczególnych strefach ochrony, w strefie W II ujętych jest 35 stanowisk archeologicznych z terenu gminy, natomiast strefą W III objęto 132 pozycje, w tym teren dawnego klasztoru pocysterskiego w Pełczycach.

Rejestr i ewidencja stanowisk archeologicznych prowadzona jest przez zachodniopomorskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Utworzenie placówki o statusie muzeum z pewnością przekracza możliwości finansowo-organizacyjne gminy, nie jest zresztą w pełni uzasadnione, biorąc pod uwagę skromną ilość zabytków ruchomych o wysokiej randze artystycznej związanych z przeszłością ziemi pełczyckiej. Tym bardziej cenną inicjatywą mieszkańców zintegrowanych w Stowarzyszeniu Przyjaciół Ziemi Pełczyckiej wspieranych przez lokalne władze, jest utworzenie w 2003 r. izby historycznej, gromadzącej zbiory zabytków i pamiątek historycznych związanych z historią Pełczyc oraz ich dawnych jak i obecnych mieszkańców. Placówka działająca w ramach Miejsko-Gminnego Domu Kultury oprócz ruchomych zabytków archeologicznych gromadzi przedmioty codziennego użytku, archiwalne pocztówki i fotografie, liczne militaria, przedmioty kultu religijnego, historyczne druki oraz pamiątki związane z losami repatriantów. Pełczycka izba historyczna prezentuje nie tylko dawną i współczesną kulturę materialną i artystyczną, ale poprzez działania popularyzatorskie i edukacyjne służy budowaniu tożsamości i identyfikacji z

regionem.

6.7. Dziedzictwo niematerialne

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Przerwanie kulturowej ciągłości tych ziem i kultywowanej od pokoleń tradycji nastąpiło w roku 1945 w wyniku jednostronnej decyzji politycznej, w sposób niezwykle drastyczny. Wraz z przesiedleniem polskich repatriantów prowadzonej do 1947 r. w ramach akcji „Wisła” nastąpił masowy exodus ludności niemieckiej będącej dotychczasowym gospodarzem tych ziem. Konsekwencją tych wydarzeń była całkowita zmiana struktury części niematerialnej dziedzictwa tych ziem. Poza niewątpliwymi skutkami negatywnymi powstałej sytuacji, np. w postaci braku poszanowania i identyfikacji z zastanymi materialnymi składnikami krajobrazu kulturalnego regionu, należy dostrzec pozytywne przejawy związane kulturową syntezą powstałą na styku dziedzictwa niematerialnego i materialnego. Przejawem kultywowanego dziedzictwa niematerialnego są ludowe obrzędy i zwyczaje, związane zwłaszcza z rytuałem religijnym, tj. obchody świąteczne i śpiew kościelny itp. W kontekście ochrony dziedzictwa niematerialnego ważnym zagadnieniem jest potrzeba kontynuacji zanikających rzemiosł i wiedzy związanej z tradycyjnymi technikami budowlanymi, niezbędnymi przy renowacji obiektów zabytkowych.

Istotne jest również utrwalanie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca dotyczącej lokalizacji nieistniejących obiektów o istotnym znaczeniu dla historii, np. nieistniejące kościoły, folwarki, dwory, cmentarze, dawne elementy zabudowy wsi i miasta, takie jak np. nieistniejąca pełczycka Synagoga.

Ważne dla tożsamości kulturowej tych terenów, mimo przerwania jej ciągłości w 1945 roku, jest używanie i stosowanie – także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy – polskich odpowiedników historycznych nazw miejscowych. Wskazane jest inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie promujących lokalną historię i lokalne tradycje. Związane jest to m. in. z upamiętnieniem i utrwaleniem w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itd.

Do najwybitniejszych postaci historycznych urodzonych w Pełczycach, powszechnie znanych w Niemczech, należą Carl Gabriel (ur. 24 sierpnia 1857 r. w Pełczycach, zm. 24 lutego 1934 r. w Monachium) – showman i twórca wielu tradycyjnych atrakcji rozrywkowych na monachijskim Oktoberfest oraz Herman Liebig (ur. 21 grudnia 1839 r. w Pełczycach, zm. 18 lipca 1914 r. w Barlinku) niemiecki kaznodzieja i pisarz, znany pastor wolnego kościoła ewangelickiego.

Istotnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego Pełczyc oraz łącznikiem zapewniającym ciągłość historyczną i kulturową jest herb miasta i gminy. Wzór graficzny oraz opis herbu, zgodny z zasadami heraldyki został uregulowany Uchwałą Rady Miejskiej Nr XI/56/95 z dnia 23 czerwca 1995 r. Zgodnie z uchwałą herb miasta i gminy Pełczyce stanowi tarcza herbowa typu hiszpańskiego o białym tle zawierająca dąb z zielonymi liśćmi, brązowym pniem i jasnobrązowymi żołędziami. Dąb osadzony jest na zielonym pagórku, na którym o drzewo opiera się łapami stojący czarny niedźwiedź z czerwonym językiem skierowany w prawą stronę (heraldycznie) tarczy herbowej. Główny motyw heraldyczny nawiązuje bezpośrednio do herbu założycieli miasta - rodziny von Behr oraz wizerunku zachowanego na najstarszej znanej pieczęci miejskiej z XVI w.

6.8. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na podstawie art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Najważniejszą formą ochrony konserwatorskiej, skutkującą pełną ochroną prawną zabytkowego obiektu jest wpis do rejestru zabytków. Rejestr zabytków, osobno dla terenu poszczególnych województw, zgodnie z właściwością miejscową prowadzą wojewódzcy konserwatorzy zabytków. Z terenu gminy Pełczyce do rejestru zabytków wpisanych jest 40 zabytków, w tym 34 zabytki nieruchome (księga rejestru A), 5 zespołów zabytków ruchomych (księga rejestru B) oraz 1 nieruchomy zabytek archeologiczny (księga rejestru C). Zakres ochrony konserwatorskiej zabytków wpisanych do rejestru zabytków, uwarunkowania prawne i wymogi dotyczące tej formy ochrony zostały określone w przepisach w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przedmiot ochrony definiuje każdorazowo decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisie zabytku do rejestru zabytków.

Na zasób zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru składają się obiekty architektury rezydencjonalnej (pałace i dwory), kościoły, cmentarze przykościelne, parki oraz inne obiekty architektury – **wykaz według załącznika nr 1.**

Do rejestru zabytków ruchomych wpisanych jest pięć zespołów zabytkowego wyposażenia zachowane w kościołach w Boguszynach, Niesporowicach, Sarniku, Przekolnie i Pełczycach – **wykaz według załącznika nr 2.**

W rejestrze zabytków archeologicznych z terenu gminy Pełczyce figuruje 1 obiekt – stanowisko archeologiczne oznaczone jako: Pełczyce, stan. 1 (AZP: 38-12/59) – grodzisko, wpisane do rejestru zabytków pod nr C-35 (dawny nr 669, dec. znak: Kl.I.6801/40/70 z dnia 10 grudnia 1970 r.) - **wykaz według załącznika nr 3.**

Żaden zabytek na terenie gminy nie został uznany za pomnik historii. W obecnym stanie prawnym ta forma ochrony poza charakterem prestiżowym, związana jest z większą możliwością pozyskania środków finansowych z budżetu państwa na

działania prowadzące do rewaloryzacji zabytku. Uznanie zabytku nieruchomego za pomnik historii odbywa się na mocy rozporządzenia Prezydenta RP. Jak dotychczas nie został również utworzony park kulturowy. Zaktualizowany plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego zakłada utworzenie na obszarze gminy parku kulturowego „Pełczyce” dla ochrony krajobrazu kulturowego układu urbanistycznego Pełczyc oraz obszaru-kulturowego „Dolina Płoni”, mającego na celu ochronę walorów przyrodniczo-krajobrazowych rzeki. Park kulturowy może zostać utworzony na danym obszarze na mocy uchwały rady gminy, stanowiącej akt prawa miejscowego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią zasadniczy instrument realizacji polityki przestrzennej gminy. Analiza zasobu dziedzictwa kulturowego i form ochrony, jakim ono podlega dowodzi, że miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią podstawowe narzędzie ochrony krajobrazu i materialnego dziedzictwa kulturowego. Od formy i zakresu wytycznych konserwatorskich do planów miejscowych w dużym stopniu zależy ochrona krajobrazu kulturowego kraju. Ponieważ miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na terenie gminy dotyczą wyłącznie terenów niezainwestowanych, przeznaczonych pod inwestycje infrastrukturalne, w związku z tym nie zostały w nich uwzględnione zapisy dotyczące ochrony konserwatorskiej. Z punktu widzenia ochrony krajobrazu kulturowego gminy priorytetowym zadaniem powinno być opracowanie i uchwalanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru urbanistycznego Starego Miasta w Pełczycach oraz układów ruralistycznych o zachowanym historycznym układzie.

Wobec istotnego problemu w zakresie i tempie uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów i zespołów zabytkowych, w skali całego kraju, jako jedną z form ochrony zabytków, ustanowiono zapis w decyzji lokalizacyjnej. Należy jednak pamiętać, że ta forma ochrony ma charakter jednostkowego rozstrzygnięcia administracyjnego i związana jest bezpośrednio z procesem inwestycyjnym przy zabytkach, nie dając organom ochrony zabytków możliwości jego kompleksowej ochrony. W tym sensie ma ona charakter pośredni i doraźny, związany z możliwością wyeliminowania zagrożenia zabytku nieruchomego przed dewaloryzacją, na skutek niezgodnej z zasadami konserwatorskimi przebudowy lub modernizacji zabytku. Decyzje, o których mowa w art. 7 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków wymienionym w punkcie od 1 do 3 w/w artykułu oraz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Istotna zmiana dotycząca statusu obiektów ewidencyjnych została wprowadzona nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustawą z dnia 18 marca 2010 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 75, poz. 474). W związku z tym wprowadzono również odpowiednie modyfikacje zapisów Prawa budowlanego, nakazujące uzgodnienie z konserwatorem zabytków inwestycji wymagających pozwolenia na budowę bądź rozbiórkę, realizowanych przy obiektach budowlanych ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, tj. Dz.U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.). Wobec braku precyzyjnych aktów wykonawczych i jednoznacznych interpretacji istniejących przepisów, ochrona prawna obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie zapewnia w praktyce dostatecznej możliwości ochrony podstawowych wartości w/w obiektów.

Zgodnie z art. 22 znowelizowanej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami w gminnej ewidencji zabytków ujęte są:

- zabytki nieruchomości, wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykaz innych zabytków nieruchomości uzgodnionych przez Burmistrza Pełczyc z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków pismem znak: DZ-4141/96/AR/KM/2010 z dnia 3 grudnia 2010 r. liczy 290 pozycji – **zgodnie z wykazem w załączniku nr 4**. Lista w/w zabytków została opracowana na podstawie ewidencji wykonanej w 2009 r., na zlecenie Gminy Pełczyce, w formie zbioru kart adresowych. Do gminnej ewidencji zabytków zostały również włączone obiekty znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – **zgodnie z wykazem w załączniku nr 5**.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym. Powinna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto gminna ewidencja zabytków winna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m. in. na wykreśleniu w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków obiektów nieistniejących oraz przekształconych w stopniu powodującym utratę wartości zabytkowych obiektu. Uzupełnienia wymagają także zmiany stanu prawnego: wpis do rejestru zabytków czy ustanowienie parku kulturowego.

6.9. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ze względu na posiadane wartości historyczno-kulturowe największe walory zabytkowe posiadają następujące zespoły i obiekty:

Będargowo:

- kościół parafialny p.w. św. Antoniego Padewskiego (XVI w.),

Boguszyny:

- dwa dziedzińce folwarczne z zabudową gospodarczą i rezydencjonalną (XIX-XX w.),
- kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej z wyposażeniem (XIII-XIX w.),

Bolewice:

- kościół filialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z cmentarzem przykościelnym i ogrodzeniem z dwoma bramkami (2 poł. XV w., 1928 r.),

Chrapowo:

- kościół filialny p.w. Św. Rodziny (XIII, XV/XVI, XIX w.),

Jagów:

- pałac (2 poł. XVIII w.),
- folwark (3 ćw. XIX w.),
- chałupa ryglowa bez nr (k. XVIII w.),

Jarosławsko

- kościół filialny p.w. św. Kazimierza (1853 r.),

- park (1 poł. XIX w.),
- folwark (2 poł. XIX w. – 2 ćw. XX w.),

Krzyńki:

- 2 dwory (XIX/XX w.)
- kościół filialny p.w. Chrystusa Dobrego Pasterza (1858 r.),
- cmentarz przykościelny (poł. XIX w.),

Lubiana:

- pałac (1900 r.),
- park (pocz. XIX w.),

Nadarzyn:

- pałac (1902 r.),
- folwark (XIX/XX w.),

Niesporowice:

- kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa (ok. 1600 r.),
- folwark (poł. XIX – pocz. XX w.),

Pełczyce:

- kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP (k. XIII, XV, XVIII w.),
- klasztor pocysterski wraz z zespołem zabudowy folwarcznej (XIII-XX w.),
- zespół zabudowy Starego Miasta z końca XVIII w.,
- zespół zabudowy mieszczańskiej Nowego Miasta (XIX/XX w.),
- budynek ratusza przy Rynku Bursztynowym 2 (k. XVIII, lata 20-te XX w.),
- budynek poczty przy Rynku Bursztynowym 4 (1 ćw. XX w.),
- młyn Rakoniew (XIII, poł. XIX w.)

Płotno:

- kościół filialny p.w. św. Józefa (XVIII-XX w.),
- zespół folwarczny (poł. XIX-XX w.),

Przekolno:

- kościół filialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej (XIII, XV, XVIII w.),
- pałac (XVIII-XX w.),

Sarnik:

- ruina pałacu (2 poł. XIX w.),
- park (poł. XIX w.)

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:

- Zachowane charakterystyczne elementy krajobrazu kulturowego w postaci kilku układów ruralistycznych z zespołami zabudowy mieszkalnej oraz obiektami sakralnymi i zespołami dworsko-folwarcznymi
- Dobre rozpoznanie zasobów zabytkowych – gminna ewidencja zabytków nieruchomości
- Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej
- Zachowane obiekty zabytkowe o znaczeniu ponadlokalnym, np. zespół dawnego klasztoru pocysterskiego
- Zachowane obiekty o wysokiej wartości kulturowej – sakralne z przyległymi cmentarzami, zespoły dworsko-folwarczne z komponowaną zielenią parkową oraz poszczególne budynki mieszkalne czy użyteczności publicznej
- Atrakcyjne położenie wartościowych kulturowo ośrodków wiejskich, powiązane z wartościami przyrodniczo-krajobrazowymi o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, sprzyjające rozwojowi turystyki
- Dobre warunki krajobrazowe i klimatyczne dla rozwoju eko i agroturystyki oraz rekreacji i różnych form aktywnej turystyki
- Sieć tras turystycznych – pieszych, rowerowych, wodnych, uwzględniających również zasoby dziedzictwa kulturowego a także trasy historyczne – Szlak Cystersów, Szlak Kupiecki
- Uwzględnienie w Planie Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pełczyce, Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Pełczyce oraz Planach odnowy miejscowości działań zmierzających do zachowania dziedzictwa kulturowego, w tym parków historycznych, miejsc pamięci
- Uwzględnienie w Planie Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pełczyce, Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Pełczyce oraz Planach odnowy miejscowości, zwiększenia znaczenia usług turystycznych bazujących na walorach przyrodniczych oraz dziedzictwie kulturowym
- Uwzględnienie w Planie Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pełczyce znaczenia estetyki i ładu przestrzennego
- Działalność lokalnych organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji społeczności gminnej na rzecz promocji i ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych gminy

Słabe strony:

- Zły stan techniczny wielu obiektów zabytkowych w tym również wpisanych do rejestru zabytków
- Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- Słabe zrozumienie przez społeczność lokalną znaczenia ochrony zabytków ruralistycznych dla rozwoju lokalnego oraz słabe poczucie tożsamości kulturowej
- Nieprawidłowo bądź bez wymaganych uzgodnień prowadzone modernizacje obiektów zabytkowych, powodujące utratę ich walorów i wartości zabytkowych
- Dewaloryzacja historycznych układów przestrzennych wsi, związana głównie z rozwojem budownictwa mieszkalnego, nie respektującego zastanego układu

przestrzennego

- Niewielka ilość miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i powolna procedura ich sporządzania, powodująca brak spójnej polityki przestrzennej
- Konieczność tworzenia warunków zabudowy każdorazowo dla poszczególnych inwestycji, co jest znacznym utrudnieniem dla inwestujących, oraz niekorzystne dla prawidłowej realizacji polityki przestrzennej i ochrony krajobrazu kulturowego gminy
- Brak środków i planów na zagospodarowanie nieczynnych cmentarzy
- Zbyt mała skuteczność w egzekucji samowoli i odstępstw od prawa przestrzennego i budowlanego
- Mała popularyzacja wiedzy o wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz idei ochrony zabytków na terenie gminy
- Zbyt małe wykorzystanie walorów turystycznych gminy
- Zbyt mało działań promocyjnych (impres, spotkań, wydawnictw, informacji w internecie) w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz walorów krajobrazowych i turystycznych gminy
- Niedostateczne wykorzystanie funduszy europejskich, brak znajomości zasad ich pozyskiwania
- Słaby system skomunikowania gminy z resztą województwa i kraju
- Niewielka baza turystyczno-noclegowa, służąca rozwojowi turystyki
- Brak środków na badania (archeologiczne, architektoniczne, archiwalne), stanowiące podstawę dla właściwego zagospodarowania wartościowych układów ruralistycznych oraz do właściwego użytkowania obiektów i obszarów zabytkowych
- Zbyt małe środki finansowe w budżecie gminnym na remonty i konserwację zabytków
- Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych – brak środków na remonty i konserwację obiektów
- Zbyt mała oferta edukacyjna z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w programach nauczania dzieci i młodzieży

Szanse:

- Pozyskiwanie wsparcia finansowego z różnych źródeł: zagranicznych, państwowych, regionalnych, gminnych, na prace remontowo-konserwatorskie zabytków
- Zwiększenie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na prace remontowo-konserwatorskie obiektów i terenów zabytkowych
- Wzrost zainteresowania eko i agroturystyką powiązaną z dziedzictwem kulturowym
- Szeroka promocja walorów dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych gminy
- Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości oraz poszanowania zabytków, ich ochrony i prawidłowych przekształceń
- Edukacja mieszkańców w dziedzinie zarządzania i gospodarowania dziedzictwem kulturowym
- Wzrost świadomości oraz poszanowanie obiektów budownictwa wiejskiego jako ważnego produktu turystycznego
- Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o

zrównoważone zagospodarowanie obiektów zabytkowych oraz walory przyrodnicze

- Stymulujący wpływ dobrych wzorców zagospodarowania zabytków, wpływających korzystnie na podejmowanie podobnych inwestycji przez kolejnych właścicieli/użytkowników
- Korzystanie z doświadczeń międzynarodowych, rozszerzenie współpracy międzyregionalnej w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego
- Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych nastawionych na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego
- Sprawne uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej w celu promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Zagrożenia:

- Degradacja historycznego krajobrazu wiejskiego przez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru i charakterystycznych cech zagospodarowania zabytkowych zespołów ruralistycznych
- Dewaloryzacja obiektów zabytkowych poprzez przypadkowe bądź częściowe działania inwestycyjne (przebudowy, rozbudowy) bez nawiązania do historycznej kompozycji oraz technologii – zatarcie wyjątkowego charakteru historycznych obiektów, upodobnianie ich do współcześnie realizowanych obiektów.
- Estetyczna dewaloryzacja zabytkowych zespołów spowodowana niekontrolowanym wprowadzaniem obcych elementów – np. obiektów tymczasowych, nośników reklamowych itp.
- Estetyczna dewaloryzacja obiektów zabytkowych spowodowana wprowadzaniem elementów obcych – np. nieprzemysłanej kolorystyki, współczesnych materiałów, technik i technologii, niedostosowanych do charakteru historycznych obiektów
- Klęski i zdarzenia losowe
- Niestabilność przepisów finansowych
- Brak zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w zabytkowych obiektach, przede wszystkim w kościołach
- Brak skutecznej egzekucji prawa w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji i zanieczyszczania środowiska
- Postępująca degradacja środowiska naturalnego
- Zbyt agresywne inwestowanie na terenach zabytkowych i komercjalizacja zabytków

Wnioski

Gmina Pełczyce dysponuje bogatym zasobem dziedzictwa kulturowego. Mocne strony tego zasobu określają przede wszystkim zabytkowe ośrodki wiejskie, w większości nie uległe jeszcze dewaloryzacji, położone w atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu.

Zachowała się znaczna ilość historycznych założeń dworsko-parkowych, z których na uwagę zasługują m.in. te w Lubianie, Nadarzynie, Jagowie i in. Na szczególną uwagę zasługuje bogaty zasób układów folwarcznych o czytelnej do dziś kompozycji przestrzennej z historyczną zabudową, np. w Boguszyńcach, Płotnie, Nadarzynie. Na terenie gminy zlokalizowanych jest kilka obiektów o wartościach ponadlokalnych, w tym dawny zespół klasztorny pocysterski w Pełczycach, historyczne cmentarze

przykościelne i komunalne, np. w Sarniku, Niesporowicach, Płotnie, Krzyńkach. Te i inne obiekty mogą być czynnikiem sprzyjającym rozwojowi społeczno-gospodarczemu oraz rozwojowi turystyki gminy o ile ich stan zachowania ulegnie w najbliższym czasie poprawie.

Mocną stroną gminy, której północno-zachodni fragment zajmuje Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy a tereny leśne stanowią prawie 20% powierzchni gminy jest niewątpliwie korzystny mikroklimat oraz atrakcyjny krajobraz. Przez granicę z gminą Barlinek przepływa rzeka Płonia, a z gminą Choszczno Mała Ina, nadające się do uprawiania turystyki kajakowej. Atrakcją turystyczną gminy są malownicze tereny, bogate w jeziora, które stanowią istotny element krajobrazu oraz atrakcyjną ofertę dla wędkarzy, miłośników sportów wodnych i plażowiczów. Zasoby o walorach turystycznych, którymi dysponuje gmina Pełczyce predestynują tę gminę do oferowania aktywnych form wypoczynku i rekreacji oraz rozwoju turystyki również w oparciu o bogaty zasób dziedzictwa kulturowego.

Potencjał ten osłabiają w dość dużym stopniu czynniki o charakterze społecznym, ekonomicznym oraz niski stopień świadomości oraz wiedzy społeczności lokalnej, dotyczący wartości kulturowych, którymi odznacza się gmina. Szansą dla zachowania i wykorzystania potencjału gminy jest z pewnością otwarcie na współpracę międzyregionalną i międzynarodową, możliwość korzystania z funduszy unijnych, poprawa infrastruktury komunikacyjnej oraz bazy turystycznej, oraz promocja gminy i jej walorów krajobrazowych i kulturowych.

Działania te powinny być jednak prowadzone w sposób zaplanowany i kontrolowany, m.in. przy pomocy zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego a do czasu ich powstania w oparciu o opracowania specjalistyczne, studia i badania.

8. Założenia programowe Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2016-2020 formułuje szereg działań związanych z opieką samorządu nad zabytkami gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W wyniku przeprowadzonej analizy zachowanych elementów dziedzictwa kulturowego gminy oraz jej uwarunkowań przyjęto kontynuację założeń programowych określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami na lata 2011-2015.

Wśród priorytetów niniejszego Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce są działania zmierzające do sprawnego uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględniających ochronę wartościowych zespołów i obiektów zabytkowych a także uwzględnienie w polityce przestrzennej gminy jej walorów krajobrazowych i przyrodniczych.

Wskazaniem jest również coroczne planowanie środków budżetowych gminy na pomoc finansową dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru, zgodnie z podjętą uchwałą w sprawie zasad dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich. Niewątpliwie przyczyni się to do zahamowania procesów degradacji zabytków i sukcesywnej poprawy ich stanu technicznego. Innym ważnym zadaniem jest wspieranie przez gminę inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami m.in. przez udostępnienie pełnej bazy danych o możliwościach pozyskania środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie zabytków z różnych źródeł, krajowych i zagranicznych. W ramach obowiązków samorządu gminnego, jako właściciela części obiektów zabytkowych na terenie gminy, należy utrzymanie ich w należyłym stanie i korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości. Wskazana jest rewaloryzacja historycznych zespołów parkowych a także prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich innych historycznych obiektów będących własnością samorządu gminnego. Ponadto postuluje się podjęcie działań w celu uporządkowania, i oznaczenia nieczynnych historycznych cmentarzy, w tym zabezpieczenie zachowanych nagrobków, przeprowadzenie prac porządkowych, ogrodzenie terenu, pielęgnacja zieleni, oznakowanie itp.

Priorytetem samorządu gminnego powinna być również właściwa ekspozycja zabytków oraz szeroko rozumiana promocja dziedzictwa kulturowego, szczególnie w kontekście rozwoju turystyki, wynikającej z korzystnego położenia gminy oraz jej walorów krajobrazowo-przyrodniczych. Należy zwrócić uwagę na podjęcie działań zmierzających do jednolitego oznakowania najcenniejszych obiektów zabytkowych. Konieczna jest również promocja oraz edukacja o dziedzictwie kulturowym gminy, skierowana zarówno do turystów i inwestorów ale również do mieszkańców, co pozwoli niewątpliwie na lepsze zacieśnianie więzi społecznych i identyfikowanie się ze swoją „małą ojczyzną”.

9. Priorytety i działania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce

1. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:

Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy

Priorytet	Działania
1. Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy Pełczyce	1. Przyspieszenie prac nad powstaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenu gminy 2. Opracowywanie analiz oraz studiów przydatnych do podejmowania decyzji planistycznych (np. koncepcje zagospodarowania i rewaloryzacji poszczególnych układów ruralistycznych czy dworsko-folwarcznych, waloryzacja zieleni przydrożnej, analiza lokalizacji inwestycji wielko kubaturowych, reklam, anten elektrowni wiatrowych itp. pod kątem właściwej ekspozycji krajobrazów kulturowych i przyrodniczych) 3. Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Pełczyce w zakresie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską oraz określenie warunków ich ochrony
2. Aktualizowanie danych dotyczących zabytków objętych ochroną konserwatorską w kolejnych edycjach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2010-2020 oraz w planach odnowy miejscowości	1. Uwzględnianie zadań w zakresie modernizacji i rewitalizacji obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków pod kątem pozyskania środków finansowych krajowych i zagranicznych na przeprowadzenie planowanych zadań

2. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:

Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Priorytet	Działania
-----------	-----------

<p>1. Wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Aktualizacja danych dotyczących obiektów i terenów objętych ochroną konserwatorską w porozumieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków2. Uwzględnienie w uchwalanych planach zagospodarowania przestrzennego aktualnej bazy danych o zabytkach objętych ochroną, tj. ujętych w rejestrze zabytków, gminnej ewidencji zabytków oraz w wykazie stanowisk archeologicznych, a także obszarów wskazanych do ochrony w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy3. Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną konserwatorską (głównie w zakresie wysokości i linii zabudowy, charakteru zabudowy, lokalizacji anten, reklam gabarytowych, charakteru zabudowy tymczasowej), w oparciu o wykonane studia i analizy planistyczne4. Podejmowanie działań w celu zapewnienia właściwej ochrony i pielęgnacji szczególnie wartościowych historycznych alei przydrożnych, np. w Płotnie, Jagowie5. Dążenie do poprawy ładu przestrzennego i walorów krajobrazowych wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poza historyczne jednostki osadnicze, poprzez zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy, uwzględniające:<ul style="list-style-type: none">- ochronę historycznego układu dróg, podziałów własnościowych i funkcjonalnych,- kontynuację w nowej zabudowie zasad charakterystycznych dla historycznej zabudowy i układu przestrzennego wsi (forma dachu, gabaryty, usytuowanie na działce)
---	---

2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<p>1. Podjęcie działań w celu rozszerzenia rejestru zabytków o obiekty i obszary będące własnością Gminy Pełczyce bądź stanowiące własność innych podmiotów, (np. wykonanie kart ewidencyjnych zabytku architektury i budownictwa, niezbędnych do rozpoczęcia procedury o wpis do rejestru oraz wnioskowanie do ZWKZ o wpis tych obiektów do rejestru zabytków). Obiekty i obszary proponowane do wpisu: dwór z parkiem w Lubiance, zespół młyna przy ul. Rakoniew 1 w Pełczycach, budynek przy ul. Armii Polskiej 13 w Pełczycach</p> <p>2. Prowadzenie działań informacyjnych i popularyzatorskich, ułatwiających i zachęcających właścicieli zabytków do podjęcia decyzji o złożeniu wniosków o wpis do rejestru zabytków będących ich własnością</p>
<p>3. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:</p> <p>Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania</p>	
Priorytet	Działania

<p>1. Przeciwdziałanie niszczeniu i niewłaściwemu użytkowaniu zabytków.</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Uwzględnienie w budżecie gminnym środków przeznaczonych na ochronę zabytków oraz stałe podnoszenie wskaźnika budżetu w tym zakresie2. Udostępnienie pełnej informacji o źródłach i warunkach uzyskania wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych, w tym m.in. ze środków europejskich a także w oparciu o uchwałę Rady Miejskiej w Pełczycach, określającą zasady i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków3. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy Pełczyce, zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi.4. Sporządzenie planu najpilniejszych prac remontowych obiektów zabytkowych5. Uwzględnianie w umowach sprzedaży/dzierżawy/itp. warunków właściwego użytkowania obiektów zabytkowych oraz obowiązku przeprowadzenia prac remontowych w określonym terminie6. Wspieranie, w tym finansowe, działań zmierzających do zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (instalacja ppoż., alarmowa, antywłamaniowa, oznakowanie zabytków ruchomych itp.)7. Podjęcie działań w celu uporządkowania, i oznaczenia nieczynnych historycznych cmentarzy (w szczególności w Krzynkach, Niesporowicach, Płotnie i Sarniku, żydowski cmentarz w Pełczycach,) w tym zabezpieczenie zachowanych nagrobków, przeprowadzenie prac porządkowych, ogrodzenie terenu, pielęgnacja zieleni itp., względnie utworzenie lapidarium8. Prowadzenie działań informacyjnych, edukacyjnych, popularyzatorskich w celu ograniczenia inwestycji przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektów9. Wspieranie i propagowanie pozytywnych przykładów adaptacji i remontów wykonanych z poszanowaniem dla substancji zabytkowej
---	---

2. Ochrona zabytków niematerialnych	1. Wspieranie działań zmierzających do zachowania zabytków niematerialnych, np. historycznych nazw miejsc i obiektów, nazw związanych z lokalną historią, tradycją, topografią,
3. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym bądź realizowanym procesem inwestycyjnym	1. Monitorowanie i weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków 2. Wykonywanie dokumentacji poprzedzających prace remontowo-konserwatorskie i rewaloryzacyjne: sondażowych badań, ekspertyz, programów prac konserwatorskich itd. a także inwentaryzacji obiektów zagrożonych zniszczeniem czy niewłaściwą przebudową
4. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego	
Priorytet	Działania
1. Uwzględnianie wartości ekspozycyjnych poszczególnych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych na terenie Gminy Pełczyce	1. Utrzymywanie i uzupełnianie historycznych nasadzeń alei przydrożnych, 2. Ochrona sylwet miejscowości ze szczególnym uwzględnieniem ekspozycji od strony wjazdów 3. Utrzymywanie i przywracanie tradycyjnych materiałów i form zagospodarowania przestrzeni tj. ogrodzeń, nawierzchni, nasadzeń, 4. Prowadzenie bieżących prac porządkowych i pielęgnacyjnych przy zabytkowych zespołach historycznej zieleni – parkach, cmentarzach 5. Opracowanie zasad i ich wdrażanie za pomocą zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony charakterystycznych obiektów krajobrazowych przed montażem urządzeń sieciowych, telekomunikacyjnych, elektrowni wiatrowych, szyldów i reklam, itp.

5. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:

Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami

Priorytet	Działania
1. Promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów i ofert turystycznych	<p>1. Utrzymanie i rozbudowa istniejącej na stronach internetowych gminy bazy danych o zabytkach, historii poszczególnych miejscowości, szlaków turystycznych, imprez cyklicznych i okazjonalnych</p> <p>2. Utrzymanie istniejących i tworzenie nowych tras edukacyjno-turystycznych po zasobach przyrodniczych i kulturowych gminy. Rozszerzenie istniejących tras i szlaków turystycznych o tereny gminy Pełczyce (np. szlak rowerowy „lasów, wód i zabytków” na terenie powiatu choszczeńskiego, szlak cysterski) oraz tworzenie nowych szlaków rowerowych, konnych i kajakowych, w oparciu o zachowane w stanie naturalnym tereny przyrodnicze gminy, np. parku kulturowego „Pełczyce” oraz obszaru kulturowo-krajobrazowego „Dolina Płoni” a także w oparciu o obiekty i tereny o walorach zabytkowych np.</p> <ul style="list-style-type: none"> - zabytkowe cmentarze (np. cmentarz przykościelny w Jarosławsku, w Niesporowicach, Płotnie, Sarniku, cmentarze w Krzynkach, cmentarz żydowski w Pełczycach) - zabytki techniki (np. zespół młyna w Pełczycach, zespół stacji kolejowej w Lubianie) - zabytkowe dwory i pałace (np. w Bukwicy, Jagowie, Krzynkach, Lubianie, Lubiance, Nadarzynie, Przekolnie) - zabytkowe folwarki (np. w Boguszynach, Jagowie, Jarosławsku, Nadarzynie, Płotnie, Przekolnie, Sarniku) <p>3. Popularyzacja zasobów kulturowych gminy w prasie, radiu, telewizji oraz w formie publikacji, monografii, folderów</p>

<p>2. Utworzenie i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi turystyki</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Stworzenie jednolitego dla całej gminy systemu informacji wizualnej o obiektach zabytkowych i ważnych dla dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy: np. drogowskazów, tablic kierunkowych, tablic informacyjnych z logo gminy, o charakterystycznej formie graficznej, kolorze, liternictwie; także tablice dotyczące historii miejscowości, cmentarzy, parków itd.2. Złożenie wniosków do Starosty Choszczeńskiego o oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków tzw. błękitną tarczą, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury3. Wspieranie rozwoju agroturystyki z wykorzystaniem zabytkowych obiektów budownictwa wiejskiego w tym pofolwarcznego4. Tworzenie punktów infrastruktury wodnej i rekreacyjno-turystycznej (pomosty, kąpieliska, nadbrzeżna gastronomia, pola biwakowe) wokół akwenów wodnych – np. przy jeziorze Stawno w Pełczycach5. Modernizacja nawierzchni w obrębie zabytkowych układów ruralistycznych w nawiązaniu do historycznych rozwiązań i z uwzględnieniem ścieżek rowerowych
<p>3. Włączenie Gminy Pełczyce w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Udział w programach i stowarzyszeniach nastawionych na promocję dziedzictwa kulturowego pod kątem atrakcji turystycznych,2. Udział w targach, konferencjach w celu promowania wartości materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy3. Udział w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa4. Opracowanie ofert promujących gminę i jej walory krajobrazowo-kulturowe poza granicami województwa i kraju

<p>4. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promowanie i informowanie na stronach internetowych gminy o lokalnej tradycji kształtowania zabudowy i dawnych materiałach budowlanych (głównie użyciu ceramiki i kamienia), rekomendowanych do stosowania w zabudowie historycznej, a także w budynkach nowoprojektowanych, w szczególności na terenach wiejskich 2. Inicjowanie i wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury (foldery, przewodniki) 3. Wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa i krajobrazu, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych oraz ochrony środowiska swojego regionu (np. udział w programach tworzonych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej przy MKiDN, np. „Kulthurra”, „Ślady przeszłości – uczniowie adoptują zabytki”).
<p>5. Wspieranie działań społecznych i edukacyjnych chroniących i promujących lokalne dziedzictwo kulturowe oraz budujących tożsamość mieszkańców</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków jako przykład społecznego monitorowania stanu obiektów i przestrzeni zabytkowych 2. Organizacja konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, najładniejszej wsi, gospodarstwa, ogrodu itp. 3. Obejmowanie przez Burmistrza Pełczyc patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie itp.) 4. Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych 5. Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu.

6. Cel gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:	
Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków	
Priorytet	Działania
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie gminy Pełczyce	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnienie na stronie internetowej gminy informacji o zabytkach objętych ochroną i warunkach ich ochrony 2. Udostępnienie informacji o prawach i obowiązkach zarządców i właścicieli obiektów zabytkowych, w tym o możliwościach pozyskania z różnych źródeł wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie
2. Wypracowanie czytelnych zasad finansowego i prawnego wsparcia dla obecnych oraz potencjalnych właścicieli obiektów zabytkowych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypracowanie systemu zachęt dla właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, sprzyjających podejmowaniu przez nich działań rewaloryzacyjnych np. ulgi finansowe, podatkowe, raty 2. Stałe podnoszenie wskaźników budżetu gminnego przeznaczonego na dotacje prac remontowo-konserwatorskich zabytków, nie będących własnością gminy
7. Cel Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce:	
Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	
Priorytet	Działania
1. Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną w celu reaktywacji na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie do programu szkoleń i warsztatów organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy dla osób bezrobotnych, zakresu tradycyjnych sztuk budowlanych w oparciu o lokalną tradycję (murarstwo, dekarstwo, ciesielstwo itp.) 2. Wspieranie i promowanie inicjatyw zmierzających do organizowania warsztatów, pokazów związanych z „ginącymi zawodami”, zwłaszcza w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych; zachęcanie do włączenia się do tych działań lokalnych rzemieślników: kowali, cieśli, stolarzy, murarzy itp.

2. Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników gminnych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.	1. Udział w specjalistycznych programach szkoleniowych, konferencjach, warsztatach, mających na celu przygotowanie i podnoszenie kwalifikacji kadr administracji samorządowej wykonującej zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
3. Wspieranie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	1. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp. 2. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych 3. Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejącej izby historycznej)

10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowy Urząd Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji i obowiązków w oparciu o przepisy prawa.

W imieniu Gminy Pełczyce zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkole, gminne placówki kultury – biblioteka, ośrodek kultury) oraz wydziały Urzędu Miejskiego w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych plany zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących

ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

11. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny program opieki nad zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami były przekazywane do wiadomości Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,
- ilość zabytków oznakowanych znakiem błękitnej tarczy,
- itp.

W dniu 12 stycznia 2016 r. zostało przekazane Radzie Miejskiej sprawozdanie z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce na lata 2011-2015, w którym wykazano realizację celów Programu, w tym m.in. udostępnienie treści Programu wraz z załącznikami na stronie BIP Urzędu Miejskiego w Pełczycach, promocję obiektów dziedzictwa kulturowego oraz walorów turystycznych gminy w materiałach promocyjnych i informacyjnych, współdziałanie gminy z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

12. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest

jej zadaniem własnym.

Zadania wskazane w niniejszym programie opieki nad zabytkami odnoszą się do terenu całej gminy jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie do władz samorządowych. Także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponentem może być jedynie samorząd.

Wsparciem dla realizacji zadań mogą być środki publiczne przekazywane w formie dotacji celowej, udzielanej na wniosek osoby fizycznej, jednostki samorządu terytorialnego lub innej jednostki organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającym ten zabytek w trwałym zarządzie.

Dofinansowanie zadań związanych z opieką nad zabytkami może pochodzić z różnych źródeł: krajowych i zagranicznych.

12.1. Środki krajowe

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków z budżetu państwa a także przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, reguluje rozdział 7 art. 71-83 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

O udzielenie dotacji może ubiegać się osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dotacja, zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków

- archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, a w wyjątkowych okolicznościach do 100% - gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac (art. 78 ustawy).

Dotacje udzielane mogą być na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja) wnioskodawcom, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych (§ 3.1. rozporządzenia) - lub w formie dotacji na prace, które zostaną przeprowadzone.

- **Z budżetu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.**

W przypadku dotacji udzielanej przez Ministra Kultury prace muszą być realizowane w ramach zadań mieszczących się w ogłaszanych co roku przez ministra programach operacyjnych oraz priorytetach tych programów.

Z programów Ministra Kultury ogłoszonych w 2016 r. dla zadań związanych z ochroną zabytków (§ 2 załącznika do Zarządzenia MKiDN z dnia 29 września 2015 r. w sprawie wytycznych do programów na rok 2016 (poz. 39), najistotniejsze wydają się programy:

Dziedzictwo Kulturowe - priorytet 1 - Ochrona zabytków.

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomości i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Głównym celem priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu nie mogą natomiast uzyskać dofinansowania projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności dofinansowanie będzie udzielane na prace przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Niemniej jednak istotnym celem priorytetu jest również zwrócenie uwagi na obiekty mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego o znaczeniu lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

W przypadku refundacji poniesionych kosztów o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Prognozowany budżet priorytetu na rok 2016 – 80 000 000 zł.

Dziedzictwo kulturowe – priorytet 3 – Kultura ludowa i tradycyjna

Głównym celem priorytetu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą zadania dotyczące przedsięwzięć związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych, tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego).

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie m.in. takich zadań jak: zadania badawczo-dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorskie w tym np. na dokumentację, archiwizację i udostępnianie unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych, w tym sztuki, rękodzieła i rzemiosła; gwary i języka regionalnego; muzyki, tańca, śpiewu; obrzędowości dorocznej i rodzinnej; obyczajowości, w tym zwyczajów środowiskowych, a także działania edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej, w jej materialnym i niematerialnym wymiarze itp.

Innym rodzajem dofinansowań objęto zadania realizujące projekty „mistrz tradycji”, związanych w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności, w takich dziedzinach jak np.: literatura, muzyka, taniec, sztuka, rękodzieło i rzemiosło ludowe, rzemiosło artystyczne, tradycyjna uprawa i hodowla, przetwórstwo żywności oraz potrawy obrzędowe, itp.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się m.in. organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego.

Prognozowany budżet priorytetu na rok 2016 – 5 500 000 zł.

Dziedzictwo kulturowe – priorytet 5 – Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach priorytetu dofinansowywane będą zadania realizowane zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w tym m.in.: niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, opracowanie wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Projekty mające na celu rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego nie mogą być związane z planowaną bądź realizowaną konkretną inwestycją. Projekty te w jednym roku realizacji zadania mogą obejmować powierzchnię nie większą niż 150 km².

Prognozowany budżet priorytetu na rok 2016 – 2 000 000 zł.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Głównym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o współfinansowanie w ramach programów europejskich. Program obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju współczesnej kultury cele artystyczne i edukacyjne.

W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności.

W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów i wymianę dzieł, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury. Promesą Ministra na dofinansowanie wkładu własnego dla zadań niekomercyjnych mogą być objęte zadania w ramach następujących programów europejskich: 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020, Programu Kreatywna Europa, Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej

Zakres dofinansowywanych zadań może dotyczyć, m.in. ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, rozbudowy, przebudowy, remontu infrastruktury kultury oraz infrastruktury szkolnictwa artystycznego. O promesę mogą się ubiegać m.in. państwowe i samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe itd.

Prognozowany budżet priorytetu na rok 2016 – 2 000 000 zł.

Szczegółowe informacje na temat terminów składania wniosków ogłaszanych corocznie programów, wnioski oraz kryteria udzielania dotacji dostępne są na stronie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN): www.mkidn.gov.pl

- **Dotacje udzielane przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.**

Zasady przyznawania dotacji przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków reguluje rozdział 7 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 73-79) oraz w/w rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku przy zabytku wpisanym do rejestru. Szczegółowe informacje o procedurach związanych ze składaniem wniosków dotacyjnych można otrzymać na stronie Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków: www.wkz.szczecin.pl

- **Dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.**

Lista przedsięwzięć priorytetowych stanowi uszczegółowienie głównych kierunków działań wynikających ze Wspólnej Strategii Działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku oraz Strategii działania WFOŚiGW w Szczecinie na lata 2013-2016.

W pierwszej kolejności będą dofinansowane projekty inwestycyjne i działania

realizowane z udziałem środków Unii Europejskiej, w szczególności realizowane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ) oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego (RPO WZ).

W ramach IV priorytetu dziedzinowego wyznaczonego na rok 2016 dotacje przyznawane są m.in. renowację zabytkowych parków wiejskich i miejskich oraz prace rewitalizacyjne, pielęgnacyjne i konserwacja pomników przyrody.

Informacje: www.wfos.szczecin.pl

- **Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji**

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Dofinansowanie z funduszu nie obejmuje remontów ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (obrazy, stalle, lichtarze, ołtarze itp.), obiektów towarzyszących, typu dzwonnice, krzyże itp. a także stałych elementów wystroju wnętrz, typu polichromie, witraże, posadzki.

Informacje dostępne na stronie: www.mswia.gov.pl

12.2. Środki zagraniczne

Możliwości pozyskiwania wsparcia finansowego z funduszy europejskich w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego funkcjonują w ramach projektów inwestycyjnych i nieinwestycyjnych tzw. „miękkich”. Projekty nieinwestycyjne związane są m.in. z organizacją wydarzeń kulturalnych jak np. wystawy, festiwale, przedstawienia, koncerty, wymiana artystyczna, dotyczą też badań, szkoleń i warsztatów.

Spośród pięciu głównych funduszy wspierających rozwój gospodarczy krajów Unii Europejskiej na uwagę zasługuje Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego wspierający m.in. następujące programy, dofinansowujące m.in. ochronę dziedzictwa kulturowego:

- **VIII oś Priorytetowa Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020**

Program ma na celu ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego, a także rozwój zasobów kultury. W ramach Priorytetu VIII będzie można realizować projekty przede wszystkim z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji, zabytkowych parków i ogrodów. Ponadto, dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty mające na celu przebudowę czy rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne. Oś priorytetowa jest przeznaczona do finansowania wyłącznie z jednego funduszu tj. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Szczegółowe informacje, w tym pełne ogłoszenie o naborze, regulamin konkursu i wykaz wymaganych załączników są zamieszczone na stronie internetowej poświęconej VIII osi priorytetowej Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 pod adresem www.poiis.mkidn.gov.pl Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest

instytucją pośredniczącą dla tej osi programu.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020**

Wsparcie finansowe odbywa się w ramach osi priorytetowej: IV. Naturalne otoczenie człowieka. Działanie: 4.1 Dziedzictwo kulturowe.

Projekt zakłada dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, które poprzez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynią się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie ma wspierać ochronę dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową a zarazem na zwiększenie potencjału turystycznego regionu.

Renowacja/adaptacja obiektów zabytkowych będzie mogła być wsparta, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium lub wpisywał się w cele i założenia Programu Strategicznego Przemysły Kreatywne i Przemysły Czasu Wolnego. Wspierane projekty z zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich zabytków muszą stanowić element szerszej grupy obiektów – zespołu, w którym poszczególne elementy łączy idea ochrony i popularyzacji rodzimego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego, tak wśród mieszkańców regionu jak i turystów, ludzi nauki i in. Wsparcie będzie nakierowane na rozwój kluczowych zespołów o znaczącej wartości zabytkowej i wskazujących na kulturową tożsamość.

Wśród beneficjentów programu są: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i inne związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych. www.rpo.wzp.pl

- **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020**

Dofinansowanie możliwe jest w ramach działania: Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich, Poddziałanie: Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej.

Dofinansowanie ma wspierać zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, w tym pojedyncze obiekty zabytkowe, zespoły pałacowo – ogrodowe, zespoły folwarczne, układy tradycyjnej zabudowy, które ulegają stopniowej degradacji.

Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego, a także zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Beneficjentami są: gminy, instytucja kultury dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego. www.minrol.gov.pl

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny, aktualny na czas wykonania przedmiotowego opracowania, tj. luty 2016 r. W celu znalezienia odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy każdorazowo dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania w/w dotacji, ponieważ mogą one ulegać zmianom w każdym roku

budżetowym. Innym pomocnym sposobem dotarcia do aktualnych możliwości pozyskania dofinansowania jest strona: www.funduszeuropejskie.gov.pl

12.3. Realizacja i finansowanie przez samorząd lokalny zadań z zakresu ochrony zabytków

Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, mogą być udzielane z budżetu samorządów lokalnych tj. gminy, powiatu lub samorządu województwa w zakresie określonym w art. 77 tej ustawy.

• Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego

Dotacje z budżetu samorządu województwa przyznawane są zgodnie z Uchwałą Nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz zgodnie z Uchwałą Nr VIII/152/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 listopada 2015 r. zmieniającą w/w uchwałę Nr III/39/15 (zmiana w zakresie dodania warunków dot. wnioskodawcy, prowadzącego działalność gospodarczą).

Zasady udzielania dotacji, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w corocznie ogłaszanych konkursach.

Informacje: www.bip.um_zachodniopomorskie.pl

• Samorząd powiatowy

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 1998 r., nr 91, poz. 578 ze zm.) oraz ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach spoczywa również na jednostkach samorządu terytorialnego szczebla powiatowego.

Zasady i sposób finansowania prac przy zabytkach powinna określać uchwała Rady Powiatu. Do czasu wykonania niniejszego opracowania taka uchwała nie została podjęta przez Radę Powiatu w Choszcznie.

• Samorząd gminny

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

W dniu 26 listopada 2009 r. Rada Miejska w Pełczycach podjęła Uchwałę nr XXXI/211/09 w sprawie określenia zasad i trybu postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy Pełczyce na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Warunki udzielania dotacji są zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Rada Miejska w Pełczycach zwiększyła jednak możliwość udzielania dotacji do wysokości 80% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Jednym z wskazań Gminnego programu opieki nad zabytkami jest planowanie corocznie środków w budżecie Gminy Pełczyce na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach.

Część zadań Gminnego programu opieki nad zabytkami może być sfinansowana przez gminę w całości ze środków budżetowych, inne mogą być zaplanowane jako projekty do sfinansowania przy znacznym udziale środków pochodzących z funduszy pomocowych.

W okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Pełczyce na lata 2011-2015 z budżetu Gminy udzielono dotacje na prace remontowo-konserwatorskie:

Kościół p.w. MB Częstochowskiej w Bolewicach – 53.855,90 zł

Kościół św. Ap. Piotra i Pawła w Jagowie – 71.779,70 zł.

13. Załączniki do Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce

- Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce – Załącznik nr 1
- Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków ruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce – Załącznik nr 2
- Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Pełczyce – Załącznik nr 3
- Wykaz zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Burmistrza Pełczyc, zgodnie z art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 z późn.zm). – Załącznik nr 4
- Wykaz zabytków nieruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków – Załącznik nr 5

Załącznik nr 1

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce

Miejscowość	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr decyzji
Będargowo	kościół św. Antoniego z Padwy	441	628	1963-12-12	KL.20/71/63
Bolewice	kościół MB Częstochowskiej	554	629	1966-01-17	KI.20/7/66
Bolewice	cmentarz przykościelny, bramki cmentarne, cz. d. parku podworskiego, starodrzew	629		2011-06-07	DZ.5130.13.2011.AR
Boguszyny	kościół MB Różańcowej wraz z otoczeniem	590		2010-04-14	DZ-4140/07-2/AR/2010
Chrapowo	kościół Świętej Rodziny	443	631	1963-12-12	KL.20/73/63Jagów
Jagów	park dworski scalony z dworem	283/79	163	1979-10-22	KI.III-5340-R/283/79
Jagów	dwór scalony z parkiem	163		2004-02-06	DZ-4200/4/O/01/2004
Jagów	kościół śś. Apostołów Piotra i Pawła /otoczenie/	383		2009-01-27	DZ-4200/01/AR/2009
Jarosławsko	park dworski	286/79		1979-10-22	KI.III-5340-R/286/79
Jarosławsko	kościół filialny p.w. św. Kazimierza	1505		2016-02-01	DZ.5130.06.2016.AR
Krzyńki	cmentarz przykościelny	316		2007-07-10	DZ-4200/32/O/2007
Krzyńki	kościół Dobrego Pasterza	316		2007-07-10	DZ-4200/32/O/2007
Lubiana	pałac	432/95	1174	1995-06-22	PSOZ-I-5340/8/95
Nadarzyn	cmentarz przykościelny	321/90	601	1990-04-23	KI-III-5345/26/90
Nadarzyn	kościół Św. Trójcy	321/90	601	1990-04-23	KI-III-5345/26/90
Nadarzyn	park dworski	292		2006-12-14	DZ-4200/61/O/2006
Nadarzyn	pałac	292		2006-12-14	DZ-4200/61/O/2006
Niesporowice	kościół NSPJ	343	633	1958-09-12	KI-V-0/103/58
Pełczyce	kościół Narodzenia NMP	143	648	1956-07-31	KI-V-0/142/56
Pełczyce	klasztor pocysterski	302/80*		1980-01-16	KI.III-5340-R/302/80

Załącznik nr 1

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce

Miejscowość	Obiekt	Numer	Nowy numer	Data	Nr decyzji
Pełczyce	plebania (d.szkoła),ul. Kościelna 7 a	419/93	595	1993-03-15	PSOZ-I-5340/10/93
Pełczyce	ratusz, Rynek Bursztynowy 2	420/93	596	1993-03-15	PSOZ-I-5340/11/93
Pełczyce	budynek ul. Armii Polskiej 18	114		2003-02-27	DZ-4200/4/O/02/2003
Pełczyce	poczta Rynek Bursztynowy 4	255		2006-03-15	DZ-4200/15/O/2006
Pełczyce	założenie klasztorno-folwarczne	273		2006-09-06	DZ-4200/49/O/2006
Płotno	cmentarz przykościelny	369/91	598	1991-10-23	PSOZ-I-5340/61/91
Płotno	kościół św. Józefa	369/91	598	1991-10-23	PSOZ-I-5340/61/91
Płotno	zespół dworsko-pałacowo-parkowy	1085		2012-05-18	DZ.5130.09.2012.AR
Przekolno	kościół MB Częstochowskiej	250	884	1957-10-22	KI-V-0/263/57
Przekolno	park dworski scalony jako zespół parkowo-pałacowy	278/79	327	1979-10-12	KI.III-5340-R/278/79
Przekolno	pałac scalony jako zespół parkowo-pałacowy	327	327	2007-09-28	DZ-4200/58/O/2007
Sarnik	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	249	637	1957-10-22	KI-V-0/262/57
Sarnik	park dworski (scalony z ruiną pałacu)	260	912	1957-10-22	KI-V-O/292/57
Sarnik	ruina pałacu, brama wjazdowa z frag. muru ogrodzeniowego, fontanna ogrodowa pozost.(scalona z parkiem)	912		2011-09-15	DZ.5130.24.2011.IW
Wierzchno	park dworski	287/79	889	1979-10-22	KI.III-5340-R/287/79

Załącznik nr 2

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków ruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Miejsce przechowywania	Nr rejestru	Data wpisu
1.	Boguszyny	wyposażenie (ambona, ołtarz główny oraz dwie rzeźby)	kościół MB Różańcowej	0083	17-03-2009
2.	Niesporowice	empora muzyczna	kościół NSPJ	0362	18-06-1958
3.	Pełczyce	wyposażenie (dwa ołtarze, dwa obrazy i płaskorzeźba)	kościół Narodzenia NMP	0364	18-06-1958
4.	Przekolno	wyposażenie (fragmenty ołtarza z dwoma obrazami ołtarzowymi, dzwon)	kościół MB Częstochowskiej	0365	22-10-1957
5.	Sarnik	obraz „Powitanie Jęftego”	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	0363	18-06-1958

Załącznik nr 3

**Wykaz zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru
zabytków z terenu miasta i gminy Pełczyce**

Miejscowość	Obiekt	Nr stanowiska	Nr wg AZP	Nr rejestru	Data wpisu
Pełczyce	grodzisko	1	38-12/59	C-35 (dawny nr 669)	1970-12-10

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce**Załącznik nr 4**

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Będargowiec		dwór
2	Będargowiec		park
3	Będargowo	15	budynek mieszkalny
4	Będargowo	23	budynek mieszkalny
5	Będargowo	50	budynek mieszkalny
6	Będargowo		cmentarz przykościelny
7	Będargowo		folwark
8	Będargowo		kościół parafialny p.w. św. Antoniego
9	Będargowo		dwór ob. szkoła
10	Boguszyny	8	budynek mieszkalny
11	Boguszyny	33	budynek mieszkalny (chałupa)
12	Boguszyny		dwór
13	Boguszyny		folwark (podwórze wschodnie)
14	Boguszyny		folwark (podwórze zachodnie)
15	Boguszyny		owczarnia w zespole folwarcznym
16	Boguszyny		owczarnia II w zespole folwarcznym
17	Boguszyny		stodoła z magazynem zbożowym
18	Boguszyny		hydrofornia
19	Boguszyny		park
20	Boguszyny		kościół p.w. MB Różańcowej
21	Boguszyny		cmentarz
22	Bolewice	1	budynek mieszkalny
23	Bolewice	6	budynek mieszkalny
24	Bolewice	8	budynek mieszkalny
25	Bolewice	22	dwór
26	Bolewice	23	budynek mieszkalny
27	Bolewice	24	budynek mieszkalny
28	Bolewice	25	budynek mieszkalny
29	Bolewice	33	budynek mieszkalny
30	Bolewice	37	budynek mieszkalny
31	Bolewice	37	budynek gospodarczy
32	Bolewice	38	budynek mieszkalny/sklep
33	Bolewice	46	budynek mieszkalny

Wykaz zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
35	Bolewice		kościół p.w. MB Częstochowskiej
36	Bolewice		bramka kościelna I
37	Bolewice		bramka kościelna II
38	Bolewice		cmentarz komunalny
39	Brzyczno		folwark
40	Brzyczno		pałac
41	Brzyczno		park
42	Bukwica		dwór
43	Bukwica		park
44	Chrapowo		cmentarz przykościelny
45	Chrapowo		cmentarz komunalny
46	Chrapowo		kościół p.w. św. Rodziny
47	Chrapowo		park
48	Jagów	bez nr	budynek mieszkalny
49	Jagów	3-4	budynek mieszkalny
50	Jagów	7	budynek mieszkalny
51	Jagów	10	budynek mieszkalny
52	Jagów	11	budynek mieszkalny
53	Jagów	12	budynek mieszkalny
54	Jagów	17	szkoła (budynek mieszkalny)
55	Jagów	21	budynek mieszkalny
56	Jagów	37	budynek mieszkalny
57	Jagów		folwark
58	Jagów		gołębnik w zespole folwarcznym
59	Jagów		wielofunkcyjny budynek gospodarczy z wiatą w zespole folwarcznym
60	Jagów		owczarnia w zespole folwarcznym
61	Jagów		budynek gospodarczy w zespole folwarcznym
62	Jagów		wieża widokowa z wieżą ciśnień
63	Jagów		pałac
64	Jagów		park dworski
65	Jagów		kościół pw. św. Ap. Piotra i Pawła
66	Jagów		cmentarz
67	Jarosławsko	2	zagroda

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
68	Jarosławsko	3	budynek gospodarczy przy nr 3
69	Jarosławsko	10	budynek mieszkalny
70	Jarosławsko	11	budynek mieszkalny
71	Jarosławsko	12	budynek mieszkalny
72	Jarosławsko	22	budynek mieszkalny
73	Jarosławsko	30	zagroda
74	Jarosławsko	31	owczarnia w zespole folwarcznym
75	Jarosławsko	31	owczarnia (?) z częścią mieszkalną w zespole folwarcznym
76	Jarosławsko	33	budynek mieszkalny
77	Jarosławsko		cmentarz komunalny
78	Jarosławsko		cmentarz przykościelny
79	Jarosławsko		kościół p.w. św. Kazimierza
80	Jarosławsko		park
81	Jarosławsko		pralnia w zespole folwarcznym
82	Jarosławsko		remiza wiejska
83	Jarosławsko		folwark
84	Jarosławsko		stajnia z magazynem w zespole folwarcznym
85	Jarosławsko		remiza w zespole folwarcznym
86	Krzyński	3	budynek mieszkalny
87	Krzyński	6	szkoła
88	Krzyński	12	budynek mieszkalny
89	Krzyński	13	zagroda
90	Krzyński	80?	dom mieszkalny
91	Krzyński		cmentarz
92	Krzyński		cmentarz przykościelny
93	Krzyński		dwór I
94	Krzyński		dwór II
95	Krzyński		kościół p.w. Chrystusa Dobrego Pasterza
96	Krzyński		park
97	Lubiana	23	stacja kolejowa
98	Lubiana	32	budynek mieszkalny
99	Lubiana		park
100	Lubiana		pałac

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
101	Lubiana		folwark
102	Lubiana		cmentarz komunalny
103	Lubiana		cmentarz przykościelny
104	Lubianka	6	budynek mieszkalny
105	Lubianka		dwór
106	Lubianka		folwark
107	Lubianka		magazyn zbożowy w zespole folwarcznym
108	Lubianka		obora w zespole folwarcznym
109	Lubianka		stajnia wozownia w zespole folwarcznym
110	Lubianka		park
111	Łyskowo	23	budynek mieszkalny
112	Łyskowo		folwark
113	Nadarzyn		folwark
114	Nadarzyn		gorzelnia w zespole folwarcznym
115	Nadarzyn		chlewnia w zespole folwarcznym
116	Nadarzyn		magazyn zbożowy w zespole folwarcznym
117	Nadarzyn		magazyn z garażem w zespole folwarcznym
118	Nadarzyn		obora w zespole folwarcznym
119	Nadarzyn		budynek mieszkalno-magazynowy w zespole folwarcznym
120	Nadarzyn		kościół p.w. św. Trójcy
121	Nadarzyn		cmentarz przykościelny
122	Nadarzyn		pałac
123	Nadarzyn		park
124	Niesporowice	24	budynek mieszkalny
125	Niesporowice		cmentarz
126	Niesporowice		dwór
127	Niesporowice		folwark
128	Niesporowice		stodoła z oborą w zespole folwarcznym
129	Niesporowice		stajnia z magazynem w zespole folwarcznym
130	Niesporowice		brama wjazdowa w zespole folwarcznym
131	Niesporowice		park
132	Niesporowice		kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
133	Pełczyce	Armii Polskiej 6	budynek mieszkalny

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce**Załącznik nr 4**

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
134	Pełczyce	Armii Polskiej 7	budynek mieszkalny (kamienica)
135	Pełczyce	Armii Polskiej 8	budynek mieszkalny
136	Pełczyce	Armii Polskiej 9	budynek mieszkalny
137	Pełczyce	Armii Polskiej 10	budynek mieszkalny
138	Pełczyce	Armii Polskiej 11	budynek mieszkalny
139	Pełczyce	Armii Polskiej 13	budynek mieszkalny
140	Pełczyce	Armii Polskiej 16	budynek mieszkalny
141	Pełczyce	Armii Polskiej 18	budynek mieszkalny
142	Pełczyce	Armii Polskiej 26	budynek mieszkalny
143	Pełczyce	Armii Polskiej 28	budynek mieszkalny
144	Pełczyce	Armii Polskiej 29	budynek mieszkalny
145	Pełczyce	Armii Polskiej 30	budynek mieszkalny
146	Pełczyce	Armii Polskiej 31	budynek mieszkalny
147	Pełczyce	Armii Polskiej 32	budynek mieszkalny
148	Pełczyce	Armii Polskiej 34	budynek mieszkalny
149	Pełczyce	Armii Polskiej 35	budynek mieszkalny
150	Pełczyce	Armii Polskiej 36	budynek mieszkalny
151	Pełczyce	Armii Polskiej 38	budynek mieszkalny
152	Pełczyce	Boczna 1	budynek mieszkalny
153	Pełczyce	Boczna 5	budynek mieszkalny
154	Pełczyce	Chrobrego 1	budynek mieszkalny
155	Pełczyce	Chrobrego 3	budynek mieszkalny
156	Pełczyce	Chrobrego 8	budynek mieszkalny
157	Pełczyce	Chrobrego 10	budynek mieszkalny
158	Pełczyce	Chrobrego 16	budynek mieszkalny
159	Pełczyce	Chrobrego 23	budynek mieszkalny
160	Pełczyce	Chrobrego 27	budynek mieszkalny
161	Pełczyce	Chrobrego 28	budynek mieszkalny
162	Pełczyce	Chrobrego 29	budynek mieszkalny (kamienica)
163	Pełczyce	Chrobrego 34	budynek mieszkalny
164	Pełczyce	Chrobrego 38	budynek mieszkalny
165	Pełczyce	Chrobrego 40	budynek mieszkalny z kuźnią
166	Pełczyce	Chrobrego 42	budynek mieszkalny

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
167	Pełczyce	Chrobrego	cmentarz komunalny
168	Pełczyce	Chrobrego	kaplica cmentarna
169	Pełczyce		cmentarz żydowski
170	Pełczyce	Dworcowa 1	budynek mieszkalny
171	Pełczyce	Dworcowa 4	budynek mieszkalny
172	Pełczyce	Dworcowa 6	budynek mieszkalny
173	Pełczyce	Dworcowa 8	budynek mieszkalny
174	Pełczyce	Jeziorna 10	budynek mieszkalny
175	Pełczyce	Jeziorna 16	budynek mieszkalny
176	Pełczyce	Jeziorna 17	budynek mieszkalny
177	Pełczyce	Jeziorna 17A	budynek mieszkalno-gospodarczy
178	Pełczyce	Jeziorna 22	budynek mieszkalny
179	Pełczyce	Jeziorna 23	budynek mieszkalny
180	Pełczyce	Jeziorna 24	budynek mieszkalny
181	Pełczyce	Jeziorna 31	budynek mieszkalny
182	Pełczyce	Kościelna 2	budynek mieszkalny
183	Pełczyce	Kościelna 2	plebania
184	Pełczyce		kościół pw. Narodzenia NMP
185	Pełczyce	Kościuszki 3	budynek mieszkalny
186	Pełczyce	Kościuszki 8	budynek mieszkalny
187	Pełczyce	Kościuszki 16 (Klukowo)	folwark
188	Pełczyce	Krótką 2	budynek mieszkalny
189	Pełczyce	Krótką 3	budynek mieszkalny
190	Pełczyce	Ogrodowa 1	budynek mieszkalny (kamienica)
191	Pełczyce	Ogrodowa 3	budynek mieszkalny
192	Pełczyce	Ogrodowa 7	budynek mieszkalny
193	Pełczyce	Ogrodowa 9	budynek mieszkalny
194	Pełczyce	Ogródki 1-8	zespół zabudowy
195	Pełczyce	Pionierów 1	folwark
196	Pełczyce	Pionierów 1	budynek magazynowy w zespole folwarcznym
197	Pełczyce	Pionierów 1	budynek gospodarczy I w zespole folwarcznym
198	Pełczyce	Pionierów 1	budynek gospodarczy II w zespole folwarcznym
199	Pełczyce	Pionierów 1	budynek gospodarczy przybramny w zespole folwarcznym

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
200	Pełczyce	Pionierów 1	budynek mieszkalny w zespole folwarcznym
201	Pełczyce	Pionierów 2	stodoła
202	Pełczyce	Rakoniew 1	zespół młyna wodnego
203	Pełczyce	Rybacka 7	budynek mieszkalny
204	Pełczyce	Rybacka 13	budynek mieszkalny
205	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 1	budynek mieszkalno-usługowy
206	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 2	ratusz
207	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 4	poczta
208	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 6-Starogrodzka 2	budynek mieszkalno-usługowy
209	Pełczyce	Starogrodzka 4	budynek mieszkalny (kamienica)
210	Pełczyce	Starogrodzka 6	budynek mieszkalny
211	Pełczyce	Starogrodzka 12	budynek mieszkalny
212	Pełczyce	Starogrodzka 13	zespół klasztorno-folwarczny
213	Pełczyce	Starogrodzka 13	klasztor pocysterski
214	Pełczyce	Starogrodzka 13	stajniaw zespole folwarcznym
215	Pełczyce	Starogrodzka 13	stodoła w zespole folwarcznym
216	Pełczyce	Starogrodzka 13	spichlerz w zespole folwarcznym
217	Pełczyce	Starogrodzka 14	budynek mieszkalny
218	Pełczyce	Staromiejska 2	budynek mieszkalny
219	Pełczyce	Staromiejska 4	budynek mieszkalny
220	Pełczyce	Staromiejska 5	budynek mieszkalny
221	Pełczyce	Staromiejska 6	budynek mieszkalny
222	Pełczyce	Staromiejska 7	budynek mieszkalny
223	Pełczyce	Staromiejska 14	budynek mieszkalny
224	Pełczyce	Staromiejska 16	budynek mieszkalny
225	Pełczyce	Staromiejska 18	oficyna mieszkalna
226	Płotno	bez nr	budynek mieszkalny
227	Płotno		kościół pw. św. Józefa
228	Płotno		cmentarz komunalny
229	Płotno	26	budynek mieszkalny
230	Płotno	27	budynek mieszkalny
231	Płotno		folwark
232	Płotno	25	rządówka w zespole folwarcznym

Wykaz zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce

Załącznik nr 4

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
233	Płotno		budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole folwarcznym
234	Płotno		dwór
235	Płotno		oficyna dworska
236	Płotno		gorzelnia w zespole folwarcznym
237	Płotno		kuźnia w zespole folwarcznym
238	Płotno		obora I w zespole folwarcznym
239	Płotno		obora II w zespole folwarcznym
240	Płotno		owczarnia w zespole folwarcznym
241	Płotno		stajnia i magazyn w zespole folwarcznym
242	Płotno		stodoła I w zespole folwarcznym
243	Płotno		stodoła II w zespole folwarcznym
244	Płotno		wozownia w zespole folwarcznym
245	Płotno		park dworski
246	Przekolno	1	budynek mieszkalny
247	Przekolno	2	budynek mieszkalny
248	Przekolno	3	budynek mieszkalny
249	Przekolno	5	budynek mieszkalny
250	Przekolno	6	budynek mieszkalny
251	Przekolno	12	budynek mieszkalny
252	Przekolno	13	budynek mieszkalny
253	Przekolno	14	budynek mieszkalny
254	Przekolno	23	rządówka w zespole folwarcznym
255	Przekolno	24	budynek mieszkalny
256	Przekolno	37	budynek mieszkalny
257	Przekolno	39	budynek mieszkalny
258	Przekolno	45	budynek inwentarski
259	Przekolno	46	budynek inwentarski (mieszkalny)
260	Przekolno	47	budynek mieszkalny
261	Przekolno	51	budynek mieszkalny
262	Przekolno	bez nr naprzeciw 6	szkoła (budynek mieszkalny)
263	Przekolno		cmentarz komunalny
264	Przekolno		folwark
265	Przekolno		kościół p.w. MB Częstochowskiej

Wykaz zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Burmistrza Gminy Pełczyce**Załącznik nr 4**

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
266	Przekolno		cmentarz przykościelny/pomnik ofiar wojny
267	Przekolno		remiza
268	Przekolno		pałac
269	Przekolno		park
270	Przekolno		stajnia, owczarnia w zespole folwarcznym
271	Przekolno		stajnia w zespole folwarcznym
272	Przekolno		stodoła I w zespole folwarcznym
273	Przekolno		stodoła II w zespole folwarcznym
274	Przekolno		stodoła III w zespole folwarcznym
275	Przekolno		stodoła IV w zespole folwarcznym
276	Sarnik		budynek gospodarczy w zespole folwarcznym
277	Sarnik		budynek mieszkalny w zespole folwarcznym
278	Sarnik		cmentarz przykościelny
279	Sarnik		cmentarz
280	Sarnik		folwark
281	Sarnik		owczarnia w zespole folwarcznym
282	Sarnik		gorzelnia w zespole folwarcznym
283	Sarnik		kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP
284	Sarnik		kuźnia w zespole folwarcznym
285	Sarnik		pałac
286	Sarnik		park
287	Wierzchno		dwór
288	Wierzchno		stelmacharnia w zespole folwarcznym
289	Wierzchno		rządcówka w zespole folwarcznym
290	Wierzchno		park

Załącznik nr 5

Wykaz zabytków nieruchomych z terenu miasta i gminy Pełczyce ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1.	Będargowiec	zespół folwarczny	
2.	Będargowo	cmentarz przykościelny	
3.	Będargowo	zespół folwarczny	
4.	Boguszyny	park dworski	
5.	Boguszyny	cmentarz	
6.	Boguszyny	cmentarz	
7.	Boguszyny	kościół p.w. MB Różańcowej	
8.	Boguszyny	dwór	
9.	Boguszyny	zespół folwarczny	
10.	Bolewice	park dworski	
11.	Bolewice	cmentarz	
12.	Bolewice	cmentarz przykościelny	
13.	Bolewice	bramki cmentarne	
14.	Bolewice	chałupa	Bolewice nr 42
15.	Brzyczno	park dworski	
16.	Brzyczno	dwór	
17.	Brzyczno	zespół folwarczny	
18.	Bukwica	dwór	
19.	Bukwica	park dworski	
20.	Bukwica	zespół folwarczny	
21.	Chrapowo	park dworski	
22.	Chrapowo	cmentarz przykościelny	
23.	Chrapowo	cmentarz	
24.	Golejewo	park dworski	
25.	Golejewo	cmentarz	
26.	Jagów	cmentarz	
27.	Jagów	cmentarz przykościelny	
28.	Jagów	zespół folwarczny	
29.	Jagów	budynek gospodarczy wielofunkcyjny (6) w zespole folwarcznym	
30.	Jagów	gołębnik (7) w zespole folwarcznym	
31.	Jagów	chałupa (23) w zespole folwarcznym	Jagów nr 4
32.	Jagów	chałupa (22) w zespole folwarcznym	Jagów nr 5
33.	Jagów	chałupa	Jagów b.nr
34.	Jagów	chałupa	Jagów b.nr (przy nr 18)
35.	Jagów	chałupa	Jagów nr 37
36.	Jagów	wieża ciśnień i wieża widokowa	
37.	Jarosławsko	cmentarz rodowy	
38.	Jarosławsko	cmentarz	
39.	Jarosławsko	cmentarz przykościelny	

40.	Jarosławsko	kościół p.w. św. Kazimierza	
41.	Jarosławsko	zespół folwarczny	
42.	Jarosławsko	stajnia, magazyn, garaże (3) w zespole folwarczonym	
43.	Jarosławsko	stajnia, magazyn (4) w zespole folwarczonym	
44.	Jarosławsko	owczarnia (14) w zespole folwarczonym	
45.	Jarosławsko	chałupa (32) w zespole folwarczonym	Jarosławsko nr 48
46.	Jarosławsko	remiza (37) w zespole folwarczonym	
47.	Jarosławsko	chlewik, pralnia (38) w zespole folwarczonym	
48.	Jarosławsko	garaże na maszyny (39) w zespole folwarczonym	
49.	Jarosławsko	Chałupa	Jarosławsko nr 25
50.	Jarosławsko	Chałupa	Jarosławsko nr 27
51.	Krzyński	park dworski	
52.	Krzyński	cmentarz	
53.	Krzyński	dwór	
54.	Krzyński	dwór	
55.	Krzyński	zespół folwarczny	
56.	Krzyński	stodoła	Krzyński nr 13
57.	Lubiana	cmentarz	
58.	Lubiana	cmentarz	
59.	Lubiana	zespół folwarczny	
60.	Lubianka	park dworski	
61.	Lubianka	dwór	
62.	Lubianka	zespół folwarczny	
63.	Lubianka	chałupa (6) w zespole folwarczonym	
64.	Lubianka	stajnia, wozownia (13) w zespole folwarczonym	
65.	Łyskowo	park dworski	
66.	Łyskowo	zespół folwarczny	
67.	Nadarzyn	zespół folwarczny	
68.	Nadarzyn	obora, zlewnia mleka (3) w zespole folwarczonym	
69.	Nadarzyn	magazyn zbożowy (10) w zespole folwarczonym	
70.	Nadarzyn	magazyn, garaż (11) w zespole folwarczonym	
71.	Nadarzyn	chałupa (47) w zespole folwarczonym	Nadarzyn nr 2
72.	Niesporowice	park dworski	
73.	Niesporowice	cmentarz przykościelny	
74.	Niesporowice	cmentarz	
75.	Niesporowice	dwór	
76.	Niesporowice	zespół folwarczny	
77.	Niesporowice	stajnia, magazyn (2) w zespole folwarczonym	
78.	Niesporowice	stajnia, stodoła (7) w zespole folwarczonym	
79.	Niesporowice	stodoła, obora (12) w zespole	

		folwarcznym	
80.	Niesporowice	chałupa	Niesporowice nr 3
81.	Pełczyce	park klasztorny	
82.	Pełczyce	cmentarz	
83.	Pełczyce	cmentarz	
84.	Pełczyce	cmentarz	
85.	Pełczyce	cmentarz przykościelny	
86.	Pełczyce	cmentarz żydowski	przy jez. Krzywym
87.	Pełczyce	kaplica cmentarna	
88.	Pełczyce	spichlerz (2) w zespole folwarcznym	Starogrodzka 13 ul.
89.	Pełczyce	budynek mieszkalny	Boczna 5 ul.
90.	Pełczyce	kamienica	Armii Polskiej 13 ul.
91.	Pełczyce	budynek użyteczności publicznej	Armii Polskiej 38 ul.
92.	Pełczyce	budynek mieszkalny	Jeziorna 16 ul.
93.	Pełczyce	kamienica	Krótką 3 ul.
94.	Pełczyce - Stawin	zespół folwarczny	Wiejska 1-3 ul.
95.	Pełczyce - Stawin	stodoły (6,7) w zespole folwarcznym	Wiejska 1-3 ul.
96.	Płotno	park dworski	
97.	Płotno	cmentarz	
98.	Płotno	dwór	
99.	Płotno	dwór	
100.	Płotno	zespół folwarczny	
101.	Płotno	budynek mieszkalny (2) w zespole folwarcznym	
102.	Płotno	chlewnia (3) w zespole folwarcznym	
103.	Płotno	gorzelnia, płatkarnia (6) w zespole folwarcznym	
104.	Płotno	stodoła, obora (9) w zespole folwarcznym	
105.	Płotno	wozownia (10) w zespole folwarcznym	
106.	Płotno	stajnia, magazyn (11) w zespole folwarcznym	
107.	Płotno	stodoła (12) w zespole folwarcznym	
108.	Płotno	owczarnia, stodoła (16) w zespole folwarcznym	
109.	Płotno	chałupa (17) w zespole folwarcznym	
110.	Płotno	chałupa (33) w zespole folwarcznym	
111.	Przekolno	cmentarz	
112.	Przekolno	zespół folwarczny	
113.	Przekolno	rządcówka	Przekolno nr 23
114.	Przekolno	stajnia w zespole folwarcznym	
115.	Przekolno	zagroda chłopska	Przekolno nr 15
116.	Sarnik	cmentarz przykościelny	
117.	Sarnik	cmentarz	
118.	Sarnik	pałac	
119.	Sarnik	zespół folwarczny	
120.	Sarnik	gorzelnia (2) w zespole folwarcznym	
121.	Sarnik	budynek gospodarczy wielofunkcyjny (6) w zespole folwarcznym	

122.	Sarnik	stodoła (8) w zespole folwarcznym	
123.	Sarnik	kuźnia (10) w zespole folwarcznym	
124.	Sarnik	budynek gospodarczy (11) w zespole folwarcznym	
125.	Sarnik	owczarnia, stodoła (12) w zespole folwarcznym	
126.	Sarnik	stodoła (14) w zespole folwarcznym	
127.	Trzęsacz	zespół folwarczny	
128.	Wierzchno	dwór	
129.	Wierzchno	zespół folwarczny	
130.	Wierzchno	gołębnik	
131.	Wierzchno	stelmacharnia (2) w zespole folwarcznym	
132.	Wierzchno	wiadukt drogowy	droga Barlinek-Choszczno, n. linią kol. Bar.-Chosz.